

PUBLICAȚIE
SĂPTĂMÎNALĂ
EDITATĂ DE

GRUPUL
PENTRU DIALOG
SOCIAL

În acest număr semnează:

CATHERINE LALUMIERE,

GABRIEL LICEANU,

N. C. MUNTEANU,

DORIN TUDORAN,

RICHARD WAGNER

ANUL II • Nr. 48 • 6 - 15 DECEMBRIE • 12 PAGINI - 20 LEI

OPORTUNISM

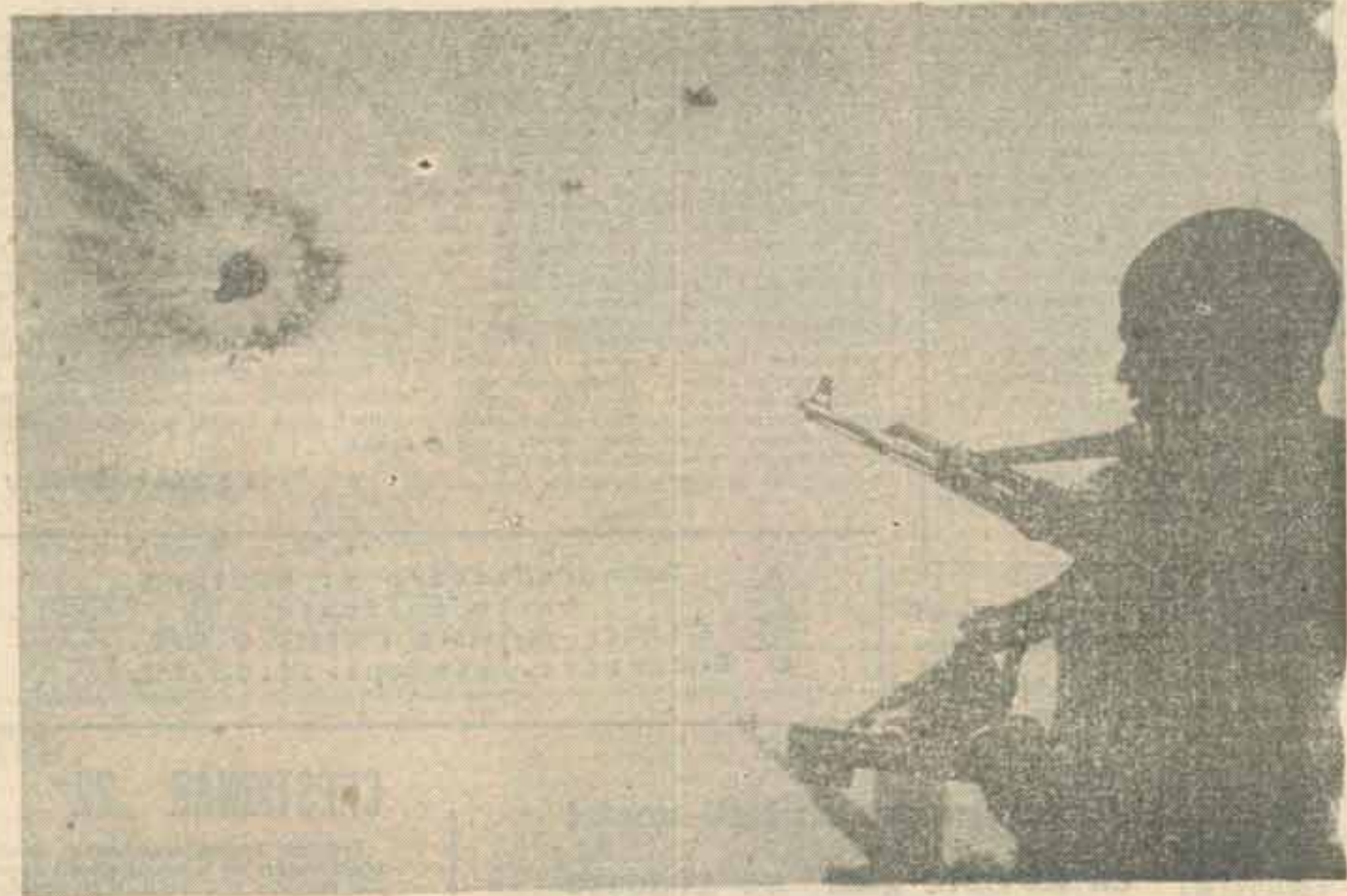
și

OPORTUNITATE

A trecut mai puțin de un an de când se făcea aergie la ideea de partid. Astăzi oamenii ar da mai mult decât o cotizație, numai să găsească unul în care să aibă deplină încredere. De partea cealaltă, în partide, există conștiința faptului că voturile trebuie cucerite. Dar cum?

Să seduci electoratul! Exemplul Frontului este înșelător. Pentru a reuși să manipuleze votul de la 20 mai, F.S.N. a folosit tot ceea ce se putea folosi atunci în România: produsele din agricultură, ajutorul internațional, promisiunile făcute victimelor, regimul întreprinderilor, timpul de muncă, regimul pașapoartelor, politica de viză, procesiunile religioase, mijloacele de comunicație, rezervele în lei și în devize, creditele, energia și autoritatea Administrației. Dar cine își mai poate permite să supună, cu un astfel de scop, întreaga economie? A mai existat o singură strategie care să se fi dovedit de un succes indiscutabil: strategia naționalistă. Dar și în acest caz partidele politice, organizațiile pseudo-culturale, publicațiile care propagă naționalismul prezintă numai virful aisbergului: fiind unica ideologie care mai putea argumenta autoritarismul, în sprijinirea naționalismului au intervenit, ocult sau pe față, instituțiile de forță ale statului, de la Televiziune până la Armată, de la Președinție la Parlament și la primăriile locale. Astăzi, naționalismul pare să aibă asigurate peste 20% din voturi. Însă aici nu se poate orbi de un comportament electoral, ci de o adevărată construcție ideologică careia i s-au pus la dispoziție mijloace nemăsurate.

Partidele de opoziție nu au nimic din toate cele amintite. Capitalul lor constă în exploatarea oportunităților. Pericolul apare când se confundă oportunitatea cu manifestările de oportunism. Pavel Câmpănu nota, recent, pe marginea sondajelor de opinie prezentate în revista „22” reacții mai line decât își imaginează, de obicei, oamenii politici. S-a exagerat, știm, pe tema stupidității electoratului. Stupiditate înseamnă lipsă de rațiune, proastă raționare. Însă instinctele, substratul intereselor imediate și primare pot conta la fel, sau mai mult, în opțiunea individuală, decât interpretarea logică a fenomenelor.

„World Press Photo”
PREMIUL I

Oamenii căr liderilor politici să răspundă așteptărilor lor, o fac însă cu foarte multă suspiciune. Și sînt cu atît mai severi cu cei care nu le pot oferi, acum, decît vorbe, o imagine. Mimarea interesului public, prea ușoara preluare a tendințelor de moment, nu îi va păcăli. Partidul Liberal pare să fi trecut pe locul patru în sondaje (în ciuda atuurilor inițiale) datorită unui joc considerat, de mulți, prea schimbător... Greșelile recente ale unui partid, urmînd un raționament populist, au generat o avalanșă de nemulțumiri transmise prin telefon, din partea susținătorilor ce păreau necondiționați, și nici un singur apel entuziast al vreunui adversar. Dar există și exemple contrare. Pe care oamenii, și pe care partide, ne vom putea sprijini?

Viața politică românească are nevoie, astăzi, de mult realism. Și în aceeași măsură, de credibilitate. Acesta ar fi și sensul de trecere de la interesul individual la interesul de partid: adică de la oportunism la oportunitate.

GABRIEL ANDREESCU

IN MEMORIAM

„Omul cel mai extraordinar pe care l-am cunoscut vreodată”, îl numea Cioran pe Țuțea într-o scrisoare adresată fratelui său în 1967. Apoi, în 1974, în două scrisori către un prieten din România, Cioran scrie: „Ca și tine, îi păstrez lui Petrică aceeași admirație. Ce om extraordinar! Cu vorba lui fără pereche, dacă ar fi trăit la Paris, ar fi avut astăzi o reputație mondială. Vorbesc adesea despre el ca despre un geniu al vremurilor noastre sau, mai degrabă, ca despre singurul spirit genial pe care mi-a fost dat să-l întîlnesc în viața mea”.

REVISTA PRESEI

• Au sau nu românii vocația eșecului? În nr. 47 al **României Literare** Ioan Buduca ne propune varianta stenică combătând afirmațiile lui Sorin Alexandrescu din interviul publicat în nr. 40 al revistei noastre. **Tendința suicidară** pe care Sorin Alexandrescu o presupune în subconștientul colectiv al românilor este, susține I.B., doar unul din **pseudo-miturile** care ne manipulează asemenea aceluși **pseudo-mit** al revoluției române de care vorbea Ioan Petru Culianu într-un text premonitory despre revoluția română. „E timpul, încheie I.B., să nu mai gândim în cuvinte, dacă vrem să ieșim din era ticăloasă a manipulării noastre prin pseudo-”

• În același număr al **României Literare** întâlnim o amplă analiză a evenimentelor din Decembrie 1989. Alexandru Fuciek, autorul textului, ne conduce, prin deducții de tip detectivist, la concluzia că teroriștii din decembrie au fost în realitate complicii

celor instalați la putere. Acceptăm cu greu această versiune tocmai pentru că am crezut în „mitul revoluției române”.

• În nr. 48 al revistei **Contrapunct** citim „Un „român” și mai mulți „foarte buni români”, ultimul text din seria eseurilor remarcabile publicate de Alexandru George pe tema dreptei și stângii românești. În acest text autorul abordează unul dintre subiectele cele mai delicate ale istoriei noastre interbelice: orientarea spre dreapta a unei părți semnificative a intelectualității românești: „Lăsând la o parte oportunismul politic ce nu trebuie totuși scos din calcule (dictatura de dreapta devenise calea cea mai simplă pentru afirmarea unor ambiții fără alte resurse), există un fapt care explică, dacă nu și scuză evoluția în această direcție a unei părți importante din intelectualitatea românească din epocă. Este vorba de marea criză economică din țările înalte dezvoltate (S.U.A., Germania, Anglia) și care a părut că va duce la lichidarea

„capitalismului”, a democrației liberale, a parlamentarismului. Multor observatori contemporani nu doar din țara noastră li s-a părut atunci că nu e vorba de o criză gravă, dar trechitoare, ci de un amurg al unui regim, al unei concepții politice, al unei epoci istorice. „Capitalismul” și democrația nu mai apăreau ca niște feluri supreme (eventual doar depărtate) ale întregii omeniri, ci o experiență istorică pe care au făcut-o doar câteva țări din Apusul Europei și care s-a dovedit falimentară”.

• De acum dispărutul Petre Țuțea, într-un interviu publicat în nr. 47 al revistei **Contemporanul**, ne povestește aventura sa politică paradoxală. La un moment dat pasiunea sa politică fusese extremă și singă și pînă în 1940 admira Uniunea Sovietică. „Admiram Rusia pînă m-am dus la Moscova: atunci admirația mea s-a topit”. Despre Mussolini crede însă că a fost un om de stat autentic deoarece „gestul său italian împiedicase expansiunea bolșevismului în Apus”.

„22”

Asigurăm abonamente avansate la sediul redacției:

Pentru trimestrul întâi al anului 1992, cu ridicarea abonamentului la sediul redacției și cu posibilitatea păstrării exemplarelor neridicate la timp. Costul unui astfel de abonament este de **200 de lei pe trimestru** (cu o reducere de 40 de lei în raport cu costul real).

Pentru persoanele care nu se pot abona astfel, abonamentele vor fi expediate prin poștă, dar la costul final se vor adăuga cheltuielile poștale (**144 de lei**). Costul unui abonament va fi de **384 de lei pe trimestru**.

Pentru profesorii de liceu, studenții și elevii din provincie, costul unui abonament la **Revista „22”** pe primul trimestru al anului 1992 va fi doar **192 lei** (adică jumătate din prețul obișnuit al unui abonament expediat prin poștă, cealaltă jumătate urmînd a fi suportată de „Institutul pentru Democrație în Estul Europei”, cu sediul la New York). Cei interesați sînt rugați să expedieze prin mandat poștal suma de **192 lei** (pe adresa: **Revista „22”, cont 45103532, BCR, Filiala sector 1, str. Londra nr. 10**) și o adeverință din care să reiasă că sînt profesori, studenți sau elevi (pe adresa: **Revista „22”, Calea Victoriei 120, sector 1, București**, pentru „Serviciul de difuzare”). Expedierea revistei se va face de către redacție, în costul abonamentului fiind incluse și cheltuielile de expediție.

Cititorii din străinătate se pot abona la revista „22” depunînd costul abonamentului în contul nr. 47.218.1600030 — Banca Comercială Română sector 1, str. Londra nr. 10, (cu specificația: pentru revista „22”) sau trimițînd un cec pe adresa: **Revista „22”, Calea Victoriei nr. 120, cod 70179, sector 1, București, România**. Costul unui abonament pentru zona europeană este de 52 dolari pe an (26 dolari pe 6 luni, 13 dolari pe trimestru) sau echivalentul în orice monedă convertibilă (84 DM anual, 42 DM pentru 6 luni, 21 DM trimestrial, 300 franci francezi anual, 150 franci pentru 6 luni, 75 franci trimestrial). Pentru celelalte continente, prețul unui abonament este de 62 dolari anual, 31 dolari pe 6 luni, 15,50 dolari trimestrial.

Expedierea revistei se face de către redacție, în costul abonamentului sînt incluse și cheltuielile de expediție.

Redacția Revistei „22” anunță că își rezervă exclusivitatea pentru difuzarea publicației în străinătate. Orice altă difuzare prin intermediul difuzorilor de presă neautorizați de Redacția Revistei „22” este interzisă.

BRAIN-STORM

Răspunsurile la întrebările de acum trei săptămîni au derulat, mulți editori nestîndu-și încă să scrie sau să citească. Nu, nu era vorba de unor negru, ci de un joc al inteligenței libere, așa cum este practicat el în destule reviste occidentale. Totuși, unii editori au luat întrebările în serios, fără a răspunde însă într-un mod precis. Pentru că „în 1989 s-a înfăptuit doar ce era mai ușor: străbucirea zidului dintre cele două Europe; urmele zdubite au rămas încă, iar stercera lor necesită ceva timp”. Prin urmare, două cum ni s-a scris, „evenimentele din Iugoslavia, Uniunea Statelor Suverane (U.R.S.S.), Cehoslovacia, ca și din alte țări fac ca harta Europei viitoare să fie destul de previzibilă”, desi nu ni se prezintă în ce sens.

Întrebările noastre pentru săptămîna aceasta sînt:

1. — Cum credeți că ar fi fost mai bine să se desfășoare referendumul: prin votare în bloc sau articol cu articol?
2. — Credeți că prin felul în care a fost premeditat, referendumul a constituit o eliminare complet diferentă față de monarhie?

Affăm în ultima clipă că în noaptea de 3-4 decembrie a.e., **Librăria HUMANITAS** de la Timișoara a fost spartă după prima zi de funcționare.

SPECTACOLE FRANCOFONE LA BUCUREȘTI

După decembrie 1989, România și-a redescoperit una din dimensiunile modernității sale: vocea francofonă. Relațiile dintre cele două spiritualități, franceză și română, atât de sprostiate, au fost reînnoțite, mai ales, prin deseale contacte între oameni de cultură. În cadrul acestor relații consemnăm o manifestare inedită ce va avea loc la București în începutul anului viitor: primul spectacol francofon de la noi, intitulat: „*Some personnes en cûlurea revoluției*”, clădit pe texte din Rousseau, Marx, Claudel și Sartre. Lăsînd la o parte alăturarea insolită a autorilor ale căror texte au fost selecționate, spectacolul se anunță a fi o experiență interesantă. El va fi interpretat de o trupă de actori bucursterești (Simona Măicănescu, Mișela Căveca, Gheorghe Visu, Maria Rîlea). Regizorul este Sophie Louchechevsk, Premiara spectacolului va avea loc la Teatrul Bulandra, pe 11 ianuarie, anul viitor. Textul evidențiază unele asemănări între revoluția franceză de la 1789 și revoluția română

din 1989. Rămîne ca publicul românesc să aprecieze rezultatele acestei colaborări, cu atât mai mult cu cît Sophie Louchechevsky spune, la conferința de presă de săptămîna trecută desfășurată la sediul UNITER, că publicul francez a apreciat la modul superlativ „Trilogia artistică” a lui Andrei Serban, desi viziunea realizată a acestuia ar fi „deșădătită”. Succesul spectacolului s-a datorat (în opinia regizorului francez) în exclusivitate actorilor români.

Colaborarea dintre Institutul francez din București și UNITER s-a concretizat prin înființarea unor seccionalisti francezi cu publicul românesc, cu ocazia spectacolului de balet „Une femme chaque nuit voyage en grand secret” prezentat de Compania L'Esquisse și premiata spectacolului în limba franceză „Rapport pour une Académie”, după Kafka, în regia Cristinei Jovila.

ILEANA DIACONESCU

Tehnoredactare și editare
texte muzicale
EURO-MARKETING S.R.L.
București, Telefon: 11.18.62.

EDITURA HUMANITAS

Îi anunțăm pe cititorii noștri că Revista „22” se găsește de vânzare și în librăriile HUMANITAS

Librării HUMANITAS:

- București, Cal. Victoriei 101, tel. 59 44 30
- Iași, str. V. Alecsandri 8, tel. 4 64 33
- Sibiu, bd. N. Bălcescu 16

Expoziții permanente de carte HUMANITAS cu vânzare:

- Bacău, str. N. Bălcescu 12 (Fondul Plastic)
- Blaj, str. 23 August 30 („THETA” SRL)
- Brașov, str. Mureșenilor 1 și bd. Victoriei 10 (Fondul Plastic)
- Craiova, str. Iancu Jianu 26 („OMNISCOP” SRL)
- Galați, str. Eroilor 7 (Fondul Plastic)
- Pitești, Pasajul Victoriei 89 (Galeria de Artă Naivă)
- Timișoara, bd. Revoluției 1989
- Cluj, Piața Universității 11

CHESTIONAR „22”

Revenim asupra promisiunii făcute acum un an, de a repeta Chestionarul „22” cu atât mai mult cu cît sperăm că revista noastră s-a așază în curînd, într-un număr sport de pagini. Răspunsurile la chestionar se vor publica în cea de a doua parte a lunii ianuarie, pentru ca să avem timp să primim între timp toate scrisorile dumneavoastră:

- În ultimele 8 luni am cumpărat revista „22”
- 1. — Mai des decît înainte
- 2. — La fel de des
- 3. — Mai rar.
- În ultimele 8 luni am cumpărat revista „22” mai rar pentru că:
- 1. — Mi se pare mai neinteresantă decît înainte
- 2. — Este prea scumpă față de posibilitățile mele
- 3. — Îmi este greu să o citesc
- În revista „22” mă interesează mai ales:
- 1. — Cronica politică
- 2. — Cronica parlamentară
- 3. — Accentele
- 4. — Reportajele din actualitate
- 5. — Revista presei
- 6. — Interviuurile cu personalități cunoscute
- 7. — Articolele despre cărți
- 8. — Teatru
- 9. — Film
- Enumerați autorii pe care obișnuți să-i citiți, în ordinea preferințelor.
- Ce subiecte noi v-ar interesa
- Ce subiecte noi v-ar interesa să găsiți în revista „22” (sport, probleme de educație, sexologie, alte propuneri).

PRUT— GHEAȚĂ LA MAL

Mircea Druc a mai venit o dată la București: săptămîna trecută, însoțindu-și vizita de o alocuțiune în Parlament unde ex-premierul moldovean a spus negru pe alb: „Sînt deja semne că toate neamurile se cam adună, căutîndu-și rădăcinile. Iată de ce, tot mai mulți dintre acei care ne-au despărțit pe noi, românii, se vor re-trage cu inelul, lăsîndu-ne din nou împreună, în casa noastră, în credința noastră, pe pămîntul nostru hărăzit de Dumnezeu”. Mesajul domnului Druc a fost mai ultimativ ca altădată și sub stola oită de fină a vorbelor sale s-a putut cili desperarea de a mai rata un tron ce tocmai trece prin gara noastră mică. Tămiosul și idilicul nostru Parlament a fost oarecum trezit la simțire de acest discurs care, înainte de toate, a însemnat o descriere corectă a unui context politic internațional ce e necrutător cu cei slabi. Dar, așa-i românul: devine curajos mai mult de spaimă, radicalizîndu-și poziția, indeobște, doar cînd cuțitul i-a ajuns la os. Așa încît, în sfîrșit, Parlamentul nostru a dat o Declarație cu privire la referendumul din Ucraina, document cu mare greutate politică — primul care ne-a instalat pe o turnantă clară în ceea ce privește problema teritoriilor românești anexate. Un eveniment așadar, avea s-o recunoască chiar dl. Druc într-un interviu reluat sîmbătă noaptea și de televiziunea noastră. Chiar în momentul în care redactez acest text, în Ucraina are loc referendumul care va proclama, probabil, desprinderea republicii de Moscova. Interesante sînt mișcările diplomatice internaționale unde, pînă acum, prevederile Pactului Ribbentrop-Molotov s-au aplicat selectiv și diferențiat, marile puteri fiind, deocamdată, mume pentru țările baltice și cîmpe pentru Moldova, bunăoară. După Rusia lui Elțin, a doua mare forță a fostului imperiu sovietic dorește separarea. Fără Rusia și Ucraina, componenta națională a U.S.S.-ului va deveni apă de ploaie, iar Gorbaciov un administrator solemn al unui edificiu deja fără temelie și acoperiș. S.U.A. nu puteau sta cu minile în sin și omicul Gorbaciov trebuie să fi rămas perplex la auzul știrii

potrivit căreia Statele Unite au în vedere recunoașterea diplomatică a Ucrainei „în cazul în care populația acestei republici se va pronunța la 1 decembrie pentru independență” (după Associated Press). Neînțeleșurile se schimbă în neînțeleșuri și mai mari, poziția S.U.A. fiind comunicată înaintea referendumului ucrainean, asigurîndu-i prin urmare pe vecinii noștri de la nord ca totul va fi O.K. dacă vor ieși de sub tutela Moscovei. Grav pentru România e faptul că o recunoaștere de asemenea colibră a independenței Ucrainei se va reflecta și asupra teritoriilor românești, luate cu japa de Stalin și poporul rus. Se va intra astfel în hățușul normelor de drept internațional, al tratatelor de pace și al altor convenții internaționale din care România și U.R.S.S. au fost parte. Cui va aparține, bunăoară, Ținutul Herței, după declararea independenței Ucrainei? El va fi, după mîntea mea, de două ori românesc. Mai întii, pentru că, prin anularea uniformă a Pactului Ribbentrop-Molotov, Herța ar reveni cîmpe la România. Apoi, pentru că, prin autonomia Ucrainei, această republică se va trezi cu niște teritorii (Bucovina de Nord, Ținutul Herței, Ținutul Hotin, județele din sudul Basarabiei) pentru care nu are nici un fel de acte, ca să nu zic că are acte în neregulă. Ținuturile amintite devin așadar niște pămînturi flotante. Un fel de pămînturi fără țară în clipa în care țara uită sau nu dorește să-și amintească faptul că ele sînt, totuși, proprietatea sa istorică și morală.

Infidelitatea Bucureștiului este, din nou, una reflexă. La penultima sa conferință de presă, președintele Iliescu a refuzat să accepte că Tratatul de amicitie cu U.R.S.S. ar fi fost o eroare sau măcar o gafă, dl. Iliescu făcînd în continuare elogiul neprișt și al cunoașterii lungului nasului nostru de națiune plîpîndă într-un război al urioșilor. Să nu care cumva să se supere Moscova și nu știu ce să ne mai facă. Nu-i putem cere mai mult domnului Iliescu, dînsul e un comunist de vîtă veche ce se căzînește să pară democrat: oricît de provocator și vehement va fi fiind

curșul istoriei, pentru dînsul România are o capitală mai mică, Bucureștiul, și una falnică, la Moscova. Lasă că și dincolo de Prut anliunismul se bazează pe umeri de nădejde: președintele Snegur care, iată, ca în vremurile bune, se zbate eroic să cîștige o cursă unde nu are nici un contracandidat serios, dar și premierul Muravski care obstrucționează unirea cu România într-o argumentație bună de adormit copiii handicapați: „Dacă s-ar uni Moldova cu România, zice dl. Muravski, alții ar propune alipirea unor zone în altă parte”. Curat vetrism! Nici frontierele nu e bine să fie prea larg deschise pentru că, Muravski dăit, „multe persoane de la răsăritul Moldovei ar pătrunde în România și ar determina destabilizarea economiei”. Ca să vezi! Exact destabilizarea economiei românești e principala grijă a lui Gorbaciov! Recent constituitul Comitet Național pentru Sfatul Țării cu sediul la București s-a pronunțat pentru acordarea cetățeniei române tuturor locuitorilor români de dincolo de Prut. Doleanță repetată și în Apelul celor 10 care formează Alianța Națională „16 Decembrie”. Replica Bucureștiului, o țării-mamă? Doar un exemplu: pe 25 noiembrie, studenții Doina Spătoru și Sorin Bucătaru, asistați de deputatul Claudiu Iordache, au depus la Notariatul Capitalei cereri pentru obținerea cetățeniei române, în baza articolului 37, Legea 21/1991. „România liberă” află ce s-a petrecut mai departe, pe traseul Ministerul Justiției — Ministerul de Interne — Secția Pașapoarte: cererea e refuzată din cauza funcționării

Decretului 432/1978 semnat de Ceausescu și Brejnev pentru prevenirea dublei cetățenii. Decret care, nota bună, nu a fost aplicat în situații similare în care au primit o doua cetățenie libieni, libanezi, sirieni, samazezi etc.

Va trece multă apă pe Dunărea pe care a analizat-o nu demult în mod științific, pentru ca dl. Iliescu să priceapă că Moscova nu mai e un urs care zbură, ci o miță plouată. Banii ce există în visteria Băncii Naționale de la Moscova pot fi consumați într-o singură zi. Pactul de la Varșovia nu mai există. Nu avem trupe sovietice în teritoriul C.A.E.R.-ul s-a desființat și schimburile comerciale bilaterale se zbat într-un desăvîrșit anonim. K.G.B.-ul va ajunge să sperie în benzile desenate ale puberilor. Dependența energetică față de Moscova rămîne o legendă, în case ninge liniștit și afară arde focul. Și atunci? Din nefericire, unii nu se trezesc din sperietură, iar alții nu pricep că vechiului tiran de la răsărit îi fuge pămîntul de sub picioare. Și unii și alții însă, din păcate, decid. Cit privește poporul, Mircea Druc are dreptate să-l împartă în „mioritici” și „încrăzătorii în neam și Dumnezeu”. Primii tinjesc, ceilalți sar în luptă. „Medicii și psihologii, îl citez din nou pe dl. Druc, cunosc anumite cazuri cînd oameni schilodiți se plîng, după mulți ani, că-i doare mina sau piciorul amputat. Psihoterapia decurge anevoios și suferința nu se mai termină. Exact așa se va întâmpla și cu națiunea română, dacă va abandona idealul unirii. Sindromul amputării nu va dispărea niciodată”. Chestiunea reintegrării ne găsește timorați și șovăielnici. Prea mulți adoptă tactica duplicității o așteptării la cele două capete. Capătul e unul singur și același: Mircea Druc l-a repetat în interviul de sîmbătă seara: nu România are pretenții teritoriale, ci alte țări, Ucraina, de exemplu, au jînduit și dețin încă ilegal teritorii românești. Asumat acest gînd, restul apare de la sine. Sînt șansa în istorie care vin rar și cer culezanță. Brătînișii și Maniș zitelor noastre se numesc Iliescu și Bîrlădeanu și Marțian. Poate că sînt mai puțin eterni decît s-or crede. Problema teritoriilor ocupate nu se tranșează cu poduri de flori. E nevoie de bărbați autentici care să știe a trece cu pasul peste un Prut ce nu mai despică, ci adună. Care nu mai e o margine a gulagului sovietic, ci un afluent banal al Dunării. Un Prut peste care a venit deja dezghețul, chiar dacă unii nu văd, nu pot ori nu vor să vadă decît slozuri, poduri de gheață și albeștergi cufundate într-un subconștient siberian. Siberia e în noi, nu afară.

RADU CALIN CRISTEA

REFORMA AGRARĂ ȘI PROCESUL COMUNISMULUI

Problema reformei agrare a fost adusă iarăși în discuție cu ocazia discutării Proiectului de Lege privind abrogarea unor acte normative. Cînd a fost dezbătută în Parlament Legea fondului funciar, opoziții proiectului s-au străduit înutil să arate că articolul 36, așa cum a fost și cum a rămas formulat, este neclar și va fi aplicat după bunul plac al primărilor și comisiilor locale. De cînd a intrat legea în vigoare și pînă acum a plouat cu plîngeri din toate părțile și, multe dintre ele acuzau tocmai aplicarea acestui articol. Se spune în Lege că vor dobîndi dreptul de proprietate (în limita celor 10 ha. stabilite după nu știu care criterii) toți aceia care nu intră sub incidența legilor de expropriere. Se mai pomenește despre legile speciale, altele decît cele de expropriere, fără însă a fi definite.

În 1945 se dădea legea 187 prin care marii proprietari de pămînt erau expropriați în vederea realizării reformei agrare. La 4 ani însă, în 1949, apărea Decretul 83 în completarea legii din '45 prin care li se luau proprietățile și celelalte 50 de ha., iar, printr-o interpretare și aplicare de două ori abuzivă, țărani cu proprietăți mici au fost și ei deposedați și aruncați, dacă se împotriveau, în închisorile politice. Dacă vreunul dintre aceștia sau moștenitorii lui pretinde astăzi să i se restituie pămîntul se loveste de o în-mensă rezistență birocratică, deoarece Decretul 83 nu este menționat nîcieri în Legea fondului funciar. E adevărat

că acest decret nu este, în termeni juridici, lege de expropriere, însă aceste distincții pot face deliciu: avocaților, dar ei nu reușesc, în prea multe cazuri, să lămurească o situație practică.

În aceeași categorie a „legilor speciale” se află și HCM 308 din 1953 prin care proprietarii de pămînt, care aveau și alte venituri (învățătorii sau profesorii de țară de exemplu) nu fost somați să opteze. În realitate presiunile la care au fost supuși țărani, au fost mult mai mari, deoarece se introducea cotele sporite pentru chiburi, cu scopul de a diviza pe țărani și a distruge interesul pentru proprietate. Ca să luăm un singur exemplu, un învățător care avea 7,5 ha. de pămînt era trecut în categoria chiburilor, iar din 1953 (potrivit HCM 308) a fost obligat să-și doneze pămîntul. Toți acești oameni nu figurează în registrele C.A.P.-urilor și de aici se pot ivi nenumerate încercături.

Comisia juridică a Camerei deputaților, condusă de d-l Petre Ninosu (deputat P.S.N.) a propus includerea acestor două acte normative (Decretul 83 și HCM 308) printre cele care urmează să fie imediat abrogate. Proiectul de lege includea cîteva decrete fără nici o semnificație deosebită cum ar fi cel privind uniformele militacilor sau cel privind suportarea amenzilor de unitățile economice socialiste. Propunerea comisiei juridice era oportună deoarece putea clarifica multe din litigiile create de aplicarea legii pămîntului. Dezbaterea a redeschis însă

un capitol din ceea ce ar trebui să însemne procesul comunismului. Aceste decrete nu mai au efect în prezent, dar abrogarea lor era un act de dreptate necesar și urgent și în mod de a pune sub acuzare regimul comunist. Ori de cite ori vine vorba de procesul comunismului — în afara ocaziilor în care d-l Petre Roman însuși lansează ideea — țesutul se dau un pas înapoi, refuzînd să participe la ceea ce ei numesc vinătoare de vrăjitoare. Ar participa, adică, cu dragă inimă la punerea pe rol a acestui proces, dar mai întii vor asigura că se va renunța la acuzațiile individualizate și la răzburări personale. De data aceasta li s-a oferit un bun prilej să-și manifeste buna credință și să adere la un act de reparație morală cu semnificație generală. Dar propunerea comisiei juridice a fost primită fără nici o simpatie și a fost în final respinsă invocîndu-se argumente absurde. Bunăoară dacă s-ar

abroga Decretul 83 din '40, foștii moșieri sau moștenitorii lor ar veni să revendice cele 50 de hectare. Deputații ai Opoziției (și Indeeșebii d-l Ioan Beșe, deputat liberal și membru al comisiei juridice) au subliniat în zădar semnificația morală a abrogării acestor decrete, deoarece rezistența F.S.N. era nu doar ideologică, ci avea, se pare, temeiuri practice foarte precise. Pe fondul de rezistență și opacitate la tot ce este limbaj și atitudine anti-comunistă, s-au impus în realitate interesele unei categorii sociale care s-a văzut prima amenințată de reforma agrară: inginerii și tehnicienii agronomi. Oștii inițial desființării C.A.P.-urilor, ei sînt astăzi interesați de crearea unor asociații cu suprafețe de pămînt cît mai întinse pe nucleul fostelor cooperative. În consecință, cu cît se distribuie mai puțin pămînt cu atît mai bine. Partidul agrarienilor condus de d-l Surdu nu reprezintă interesele țărănilor, ale viitorilor mici proprietari de pămînt, ci pe ale tehnicienilor agricoli care doresc să-și păstreze poziția privilegiată de elită rurală. Pe la tribună s-au perindat mai ales agronomi ca domnii Surdu, Serleacu, (P.D.A.R.) sau Gheorghe Ciuciu (F.S.N.) pentru a susține că abrogarea acestor decrete nu este oportună acum cînd nu s-a încheiat încă aplicarea Legii funciare și s-ar putea iarăși produce convulsii nedoctrinate. În configurația de astăzi a Parlamentului, partidul d-lui Surdu e singura formațiune politică care reprezintă interesele unui segment social bine precizat. P.D.A.R. este mai degrabă un sindicat disimulat, fără ideologie, dar cu 2-3 obiective economice foarte precise. Opțiunile sale de moment sînt însă antireformiste și prezenta agrarienilor în guvern este o contragarantie pentru o bună aplicare a legii pămîntului.

HORĂȚIU PEPINE

MIHAI KORNE

PE CALEA EȘECULUI

Devaluarea leului la o treime din valoarea sa oficială, de la 60 de lei dolarul la 180 de lei nu a permis creșterea unui curs unic. La 250 de lei, dolarul, cursul liber de piață, cu niște pe cel așa zis unic, în principiu, devaluarea trebuie să înlesnească exportul și deci dobândirea de valută. Cum însă întreprinderile exportatoare nu vor mai putea să importe materiile prime sau utilajul necesar exportului, decît în funcție de prioritatea stabilită de stat, sunt toate șansele ca avantajul devaluării să fie anulat de pierderea creșterii prin controlul total al statului asupra valutei. Se zvoneste că haosul astfel creat s-ar datora unor divergențe interne între guvern și Banca Națională. Se mai zvoneste că băncile străine și-ar închide ghișeele dacă anumite măsuri de lege nu sunt contramandate. Dar cine nu se zvonesc?

În urma operației din 7 noiembrie, Banca Națională și-a înscris 700 milioane dolari de la întreprinderile cu capital de stat, la care se vor mai adăuga câteva zeci de milioane de la cele mixte și particulare. În plus, guvernul a obținut de la Comunitatea Europeană deblocarea a 269 milioane dolari, la care se pot adăuga 200 de milioane din partea Japoniei și, eventual, alte 300 de milioane de la alți membri ai grupului celor „24” de state.

Cu aceste sume, primul ministru acontază să poată subvenționa în cursul lunii iulie și energia electrică, precum și hrana populației pînă la 1 Mai 1992. Între timp, vor avea loc referendumul privind Constituția, alegeri locale, cele parlamentare și cele prezidențiale (forumul și, la nevoie, al doilea tur de scrutin).

După 1 Mai, urmează potopul!

Liberalizarea preferințelor pe care Theodor Stoiljan a și anunțat-o în raportul făcut Parlamentului președinte mării de preturi de la 100% la de zece ori anumite preturi!

Lupta politică se va desfășura deci cu această scenă în perspectivă. Dacă F.S.N.-ul și aliații săi cîștigă diferitele alegeri, victoria va fi de scurtă durată, dar răul pe care l-au făcut țării în ultimii doi ani va persista cîtă vreme vor păstra puterea.

În ochii noștri, există o politică alternativă, dar aceasta nu poate fi pusă în aplicare cu participarea F.S.N.-ului; nici a celor care sunt aliați cu el. Cea mai bună dovadă ne-o dă actualul guvern, în care miniștrii liberali nu pot să împiedice măsurile haotice, dar servesc de alibi unei politici economice care este total contrarie tradiției acestui partid.

În ce privește alegerile, colegiul director F.S.N., intrunit în 7 noiembrie, și-a stabilit de altfel strategia însușindu-și sloganul de odinioară al liberalilor „Prin noi înșine”. Formula este sonoră dar n-a avut sens nici în trecut și are eu ațit mai puțin astăzi. Formula poate măguli sentimente xenofobe dar este absurdă pe toate planurile: individual, național sau european și în toate domeniile de la cultură, la economie sau ecologie. Care țară ar putea să se izoleze în Europa, care dintre noi ar vrea să o facă?!

Politica alternativă nu poate fi aplicată decît dacă opoziția cîștigă. Altfel, politica actuală va fi continuată fie de coaliția F.S.N.-isto-liberală, dacă se va mentine, sau de orice guvern de „uniune, salvare

sau renaștere” națională care s-ar putea constitui în urma alegerilor.

Pentru a oieri țării o șansă de a iesi din impasul în care a ajuns o politică utimilor doi ani credem că opoziția trebuie să renunțe la atitudine care s-au dovedit iluzorii și versatile și să-și reorienteze numărul la elementele sale sigure cu care se poate doborî lupta electorală pe baza unei politici clare și a unor proiecturi care vor triumfa. Votul popular se cîștigă prin încrederea alegătorilor, nu prin măgulele partidelor sau ale candidaților, în acest sens vedem deja cît de puțin a evoluat în ultimile 10 luni încrederea și starea de spirit ale celor care la 31 mai 1990 vor alege F.S.N. Suntem convins că, independent de rezultatul alegerilor locale, legislative sau prezidențiale din viitoarele luni, marea majoritate a alegătorilor vor sărta prin a respinde politica F.S.N.-ului, dacă nu în primăvară, cel tîrziu în mai puțin de doi ani șesecinta viitorilor alegeri nu este deci importantă decît dacă opoziția cîștigă. Dacă însă actuala coaliție sau F.S.N.-ul se mențin la putere, victoria lor va fi oricum de scurtă durată și căderea inevitabilă. Politica F.S.N.-ului nu poate reuși!

Opoziția reală, cea compusă din Alianța Civică și Partidul Național Țărănesc Creștin și Democrat are deci obiective care nu trebuie să se limiteze la cîștigarea alegerilor din primăvară, ci trebuie să opereze de pe acum o politică alternativă de durată, care să fie viabilă nu numai pentru alegerile viitoare ci și pentru perioada ulterioară. Prima scadeață va fi rețenționarea și revizuirea Constituției, în ochii noștri actuala Constituție trebuie respinsă pentru două motive: trebuie desființat Consiliul Suprem și Apărării, care este o instituție veche și antidemocratică, ce a avut deja un rol nefast la 25 septembrie 1989 și trebuie afirmată apartenența la România a populației teritoriilor românești de la răsărit de Prut.

Ar fi, în schimb, o greșală ca problema monarhiei să fie ridicată de opoziție în cadrul referendumului. Chiar dacă mulți din membrii opoziției sunt monarhisti, pentru majoritatea populației restaurarea monarhiei înseamnă reînnoirea în trecut și nu căutarea viitorului. Ar fi deosebit de oportunitate să apară în ochii alegătorilor ca reprezentant a Lecutului, Respingerea Constituției, nu înseamnă ca republica să fie înlocuită cu monarhia.

Alegerile locale constituie a doua scadeață și nu par favorabile opoziției în măsura în care aceasta nu a putut pătrunde în sate și orașe mici. În fapt, situația este mai complexă. Dacă opoziția nu și are oamenii săi decît în puține cazuri, nimic nu o împiedică să sprijine personalitățile locale distinse de preferință naționale, dar la nevoie chiar guvernamentale care sunt cunoscute ca oameni cinstiți și buni gospodarți.

Spre deosebire de partidele extreme, centrul pe care vîind, nevrînd îl reprezintă opoziția, nu are nevoie de oameni de partid, ci de oameni de încredere în administrațiile locale. Centrul are nevoie de oameni, nu neapărat de partizani. Sunt toate șansele ca odată aleși, o parte din acești oameni să se apropie ulterior de centru cu atît mai mult cu cît, în timp, epul inevitabil al coaliției feseniste li va îndepărta chiar și pe cei care fac parte din această coaliție. La nivel local, unde nu are candidați care să poată cîștiga, campania opoziției trebuie dusă în primul rînd împotriva corupției și abuzurilor coaliției feseniste.

Celelalte două scadeațe, alegerile legislative și cele prezidențiale presupun lînc comune, desemnarea viitorului prim-ministru în primul caz și a celui candidat comun prezidențial, în al doilea caz.

Acoste alegeri presupun de asemenea, un program de guvernare. Printre puținele acestui program nu se pare esențial să figureze desființarea, nu numai restructurarea, S.R.I.-ului și reducerii bugetului armatei la o treime. Cîtă vreme nu dîșmare S.R.I.-ului și sefii actuali și armatei nu sunt pensionați, țara nu va avea democrație și opoziția nu va putea guvernare, chiar dacă are majoritatea voturilor și a parlamentarelor.

În schimb, formule vechi ca „procesul comunismului” urmat de o condamnare morală par fără utilitate după ce comunismul a fost condamnat de istorie. Legile existente permit, oricum, judecarea și condamnarea celor care au săvîșit crime. Cel care se opun judecării sunt o parte din cadrele marșisturilor care nu au fost nici azi înălțurate din posturile pe care și vor trebui să fie dați vrema lesa să triumfe în România. Pînă la cele mai dificile ale programului electoral vor fi cea economică și cea socială. Prioritatea revine infrastructurilor (școli, spitale, teatru, școli, mijloace de comunicație, reparația sau implantarea canalizațiilor urbane și rurale, energie, alimentare etc. Acordării de credite bancare pentru întreprinderi mici și medii în toate sectoarele — agricole, industriale sau terțiar sunt indispensabile.

Pentru asemenea obiective se pot găsi mijloace de finanțare atît externe cît și interne atît la particulari cît și la stat, atît prin sistarea subvențiilor acordate de guvern întreprinderilor poluante și mari consumatori de energie și materii prime, cît și prin lansarea unor mari împrumuturi interne și externe.

Un asemenea program, axat pe creșterea în întreaga țară de întreprinderi mici și medii, poate da rezultate cu mult mai

repede și durabile decît „restructurarea” sau „re tehnologizarea” marilor întreprinderi urmărîtă de fosta nomenclatură F.S.N. Condiția reușitei este însă oprirea inflației, ceea ce la stadiul la care s-a ajuns, nu poate fi realizat decît printr-o reformă monetară cu schimbarea limității a banilor.

În 11 noiembrie „topul șomajului” ajunsese la 186.220 de persoane în plata ofițiilor de muncă, plus 59.795 de persoane cărora le expirase deja ajutorul de șomaj și încă 79.876 care căutau un loc de muncă. În total: 325.961 de șomeri! În momentul alegerilor vor fi între 700.000 și 800.000 iar șase luni mai tîrziu dublu, dacă inflația și politica F.S.N.-ului continuă.

Politica F.S.N.-ului a eșuat. Opoziția poate cîștiga dacă oferă o speranță. Poate cîștiga numai printr-o politică sobră, asertivă și realistă. Demagogia trebuie lăsată coaliției care și-a dovedit măiestria în promisiuni pe care nu le-a ținut. Oricum, pe acest teren opoziția nu va reuși să bată coaliția. Ar fi deci o mare greșală să se baze pe metoda de metode adversarilor sau de o alianță hibridă cu elementele versatile ale actuala coaliției.

Ca să curețe țara de corupția și abuzurile acumulate în jurul puterii opoziția nu are nevoie de mulți oameni, ci de oameni înalți și hotărîți, abilitați de un vot masiv. Dacă nu li va doborî în primăvară, li va doborî un an mai tîrziu. Dacă însă opoziția se compromite făcînd concesii, nu li va doborî nici la primăvară, nici mai tîrziu.

Timpul lucrează pentru opoziție dacă aceasta nu face greșeli.

AURELIAN CRĂIUȚU

„STAT MODERN, STAT MODEST”

Modul în care Guvernul Stoiljan a procedat la realizarea comerțului timo- tate a leului a suscitat în presa românească, în primul rînd, care a trecut de la analiza ei, reacții din care cele mai diverse. O parte dintre comentarii s-au declarat scepticiști de ceea ce ei au denumit „confiscarea” de către stat a resurselor valutare ale agențiilor economice (de stat și private), condamnînd această inițiativă abuzivă a statului în sfera relațiilor economice de piață laicizate în care și năd un prim pas în reînnoirea vechii „centralism economice”, și implicit, o nedemocratică și ineficientă politică macroeconomică. Alți publiciști și specialiști au aprobat felul în care s-a realizat unificarea cursurilor de schimb ale leului, insistînd asupra conjuncturii particulare în care ne aflăm și arătînd că, în perioadele de crîd acută, intervenția statului în economie trebuie să crească, pentru a se putea realiza rețurarea și corelarea proceselor economice, care altfel s-ar fi făcut haotic și ar fi putut conduce în final la colapsul întregii economii și societății.

Unde este însă adevărul? Poate fi economia noastră condusă doar de o „mîd invizibilă” pură (asa cum credeau liberalii acoluși 19, pe urmele lui Adam Smith), sau exclusiv prin metodele pumnului de fier? Pînă în termenii acestei alternative tranzante sau/sau, întrebarea de mai sus își pierde însă sensul: nicio economie modernă nu mai este condusă astăzi doar de mîd invizibilă a pieței, cîci forțele libere ale acesteia nu pot asigură armonizarea perfectă a acțiunilor și interesele agențiilor individuale cu

opțiunile organismului social, luat în ansamblul său. Cete mai liberale economii de astăzi se sprijină în mod evident pe intervenția statului, care însă respectă legile pieței și mecanismele sale autoreglatoare. Statul și piața sînt prin urmare compatibile, cu precizarea că esențială este calitatea intervenției statului, care a determinat de instrumentele de postuie macroeconomică și a cărei expresie finală este eficiența întregii economii.

Acastă dispută de idei referitoare la oportunitatea și limitele intervenției statului în economie are însă un bogat suport teoretic. Opera fundamentală a lui John Maynard Keynes, Teoria generală a folosirii omului de lucru, a dobîndit și a marșului apărut în 1936, a marșat un moment de referință în această privință, cîci ea demontrează cu claritate neceșitatea intervenției active a statului în economie în perioada de crîd (de supra-productiv), prin susținerea și încurajarea cererii globale (cerere de bunuri de consum din partea populației și cerere de bunuri de producție din partea investitorilor). Numele lui Keynes a fost ulterior asociat dirijamentului economic în general, ceea ce a dat naștere în ecclasiștii limi u. nor confuzii teoretice care lîșau și de o insuficiență cunoaștere a operelor marelui economist englez (acuzat că ar fi un oponent asociat al liberalismului). În domeniul teoriei economice pure, specialiștii au pus în evidență existența altor câteva fenomene și limite în funcționarea economiei de piață care fac absolut necesară intervenția statului în dirijarea alocării resurselor rare ale societății. E vorba aici, în primul rînd, de existența bunurilor publice (colective), precum educația publică, sănătatea, cultura, apărarea națională, securitatea socială, justiția. Este unanim recunoscut faptul că, lăsate absolute libere (necontrolate), forțele și mecanismele pieței nu asigură existența și redistribuirea acestor bunuri colective, fîrd de care o societate nu ar putea supraviețui. E necesar, deci, ca statul să se preocupe de producerea și de furnizarea lor într-un cadru organizat. În al doilea rînd, prezența externalităților (cum ar fi poluarea, fenomene și disfuncționalități ce însoțesc în mod normal funcționarea economiei), face din nou necesară intervenția statului. În plus, există numeroase situații în care, prin intermediul diferitelor strategii de discriminare (de exemplu, prin practicarea de prețuri diferențiate pentru anumite categorii de consumatori, diferite monești în exprimarea cererii lor pe piață), consumatorului, afectîndu-i astfel utilitatea consumului și gradul de satisfacție. În aceste condiții, statul este singurul capabil să asigure un echilibru relativ corespunzător între surplusul producătorului și cel al consumatorului, printr-o mai justă redistribuire în scopul maximizării funcției bunăstării colective (welfare function). Nu în ultimul rînd, trebuie subliniat faptul că încă în începutul anilor '50, economistul american Kenneth Arrow, laureat al premiului Nobel, a demonstrat matematic faptul că nu se poate stabili riguros o funcție de preferință colectivă (care să stea la baza luării deciziilor strategice de politică economică) prin simpla agregare a preferințelor individuale ale membrilor societății, sinaura soluție „ratională” rîmînînd, în aceste condiții, immanenta de către o anumită „majoritate” (sau de către un anumit grup conducător) a unui sistem de valori, valori și priorități care să corespundă preferințelor și opiniilor unui număr cît mai mare de indivizi.

Se poate vorbi, prin urmare, despre o „parită în anii 30-40” a unui adevărat „consens intervenționist”, atît în planul teoriei economice pure, cît și în cel al politicii economice. Intervenția statului era gîndită însă, astfel încît să fie în prelungirea mecanismelor economiei de piață, în condițiile existenței proprietății private și a libertății economice a agenților. Teoria neo-clasică se referă, prin urmare, la un intervenționism statal adaptat legilor și mecanismelor specifice economiei de piață liberă, lu un intervenționism care nu presupune o inițiativă absolută și fîrd limite a statului în economie (diminutivă!). Există, desigur, intervenții punctuale și intervenții structurale ale statului, între care putem distinge deosebiri fundamentale din punct de vedere al intențiilor, duratei și naturii lor. Consenzul de care aminteam anterior se referă însă, în primul rînd, la intervențiile structurale ale statului și el a apărut în teoria economică și în cea politică în anii 30-40 pe fondul declinului doctrinei liberale, an în care Keynes se impune în dauna lui Hayek, liderul necontestat al neoliberaților. Este perioada în care se afirmă doctrina Statului-Providență (a „Statului bunăstării sociale”) la care o contribuție importantă în Marea Britanie a avut-o lordul Beveridge, un discipol al lui Keynes. Astăzi asistăm cu toții la prăbușirea spectaculoasă a fundamentelor acestei doctrine care a dominat scena europeană timp de aproape trei decenii și care a susținut social-democrația. Cu toate acestea, este important să înțelegem ce a făcut posibil apariția ei, precum și factorii care au contribuit în cete din urmă la reînnoirea ideilor neoliberațiale în dauna politicilor bazate pe doctrina Statului-Providență.

N. C. MUNTEANU

STOLOJAN

Omul care a imput rapid, fără prea multă vorbă și cu o oarecare brutalitate unificarea cursurilor de schimb și introducerea convertibilității limitate a leului, cu consecințe imediate dintre cele mai grele pentru cetățeanul de pe stradă — Theodor Stolojan — n-a intrat în gura lumii. Paradoxal, deși scumpirea energiei și a combustibilului a dus la o escaladare a prețurilor care-i seacă la buzunar pe cetățean, Theodor Stolojan nu focalizează asupra lui criticile și injuriile trăsuri, la criticele adresându-ne, iar la injurături, oricum, neîntrecându-ne nimem. Și nu că ar fi găsit el cheia consensului după care țineam de vreo doi ani emanată revoluției N-a găsit-o pentru că nu a căutat-o, oricum, omul e suficient de realist ca să știe că nu există o cheie minune. Opoziția democratică l-a primit dacă nu cu simpatie, cel puțin cu o rezervă politicoasă, iar zgomotosul extremism naționalist-comunist s-a îngăduit un moment de respiro. Sindicatele s-au mobilizat, cerind o mai mare și mai ofensivă protecție socială. T. Stolojan a fost și criticat cu hânie electorată, inclusiv de economiști, alfel convins de necesitatea măsurilor luate, dar care le-ar fi dorit mai gradate în timp, mai puțin brutale și mai blinde în aspectele lor constrângătoare. Duxmanii cei mai aprigi ai convertibilității limitate, deci și ai măsurilor luate de Theodor Stolojan, sînt înviriții și îmbogățiii revoluției, însă aceștia nu les în față stau în umbră și cauză febril mecanismele și modalitățile să-si vadă mai departe de prosperitatea personală. Omul de pe stradă, cel care plătește tributul greu al prețurilor care au luat-o în sus, pare mult mai dispus să-l accepte, într-un elan de solidaritate regăsit, și repede pierdut, în primele zile ale revoluției. Vox populi nu-l acuză nominal pe Theodor Stolojan de dificultățile economice și sociale prin care trecem. Sînt puși în cauză „ei”, „ăștia”, ca pe vremea „odinsului”, dar nu Theodor Stolojan. Nu-i vorba de resemnare. Cum observă Mircea Iorgulescu, e aici o dovadă neașteptată că în societatea românească este lor și pentru rațiunea și pentru moderație, și pentru adevăr.

În acceptarea și în credibilitatea de care se bucură d-l Theodor Stolojan, un rol psihologic, deloc de neglijat, îl joacă felul de a fi al omului, precum și câteva umifoare detalii biografice. Într-o lume în care au ieșit la iveală atîta oameni puși pe căpătulală și pe îmbogățire, rezecându-se ca niște curbi la stîrv pe vilele și privilegiile fostei nomenclaturi, Theodor Stolojan e o figură cu totul anarhică. Nu s-a mutat în casa nouă, deși ar fi putut s-o facă, conștient să locuiască într-unul din cartierele „dormitor” ale Bucureștiului. Cu alte cuvinte, e ca noi toți, trăiește cum trăim și noi, își face cumpărăturile la alimentara din colț, are aceleași probleme cu căldura și cu întreținerea, mă rog, se știe greutățile, le trăiește cot la cot cu noi. Nu-i vorba aici de cultivarea deliberată a unei grădini cu trandafiri roșii și populistă ca să vedem că omul trăiește ca poporul, „cu poporul și pentru popor”. Omul trăiește așa înainte de a fi prim-ministru, ceea ce nu-i puțin lucru. Asta inspiră încredere. În fine, într-o lume de hâmesii după putere, care nu prezintă să auză opoziția că nu vrea decît puterea, de însăși conștiență au născut „cea-mai-dava” reforma din estul Europei (protocronismul continuă să ne chinule), de oameni care nu se cîntăresc decît cu opinteliile lui Miron Cosma și compania (tu la mîneri nă zîndose), lucru straniu, Theodor Stolojan nu vrea puterea. El nu înțelege să afirme că a primit postul de prim-ministru ca pe o datorie, că misiunea nu va dura decît pînă la alegerile viitoare, că pînă atunci va lua cu prioritate toate măsurile, oricît de impopulare, care să împingă înainte reforma, pentru a ușura sarcina guvernului viitor, indiferent de culoarea lui politică. Deloc de neglijat este și angajamentul de a asigura alegeri libere și corecte, de care depind nu doar stabilitatea politică și economică a țării, ci și creditele, atât de mult așteptate. Și, într-o lume în care nu există stînga, nu există dreapta, există doar „mai în față”, d-l Theodor Stolojan trebuie crezut. Dacă nu de altceva, atunci pentru că oțelul se va lăuda cu o demisie în aceste vremuri de fripturism post-revoluționar.

Și încă un detaliu, d-l Theodor Stolojan nu-i un telegrafic care să te facă pe fetele de la Anaca să refuze și Kentul și valul. Aparițiile lui sînt aparițiile unui timid, ale unui firav care-și frînge nănilile și aproape că-si cere scuze că se află acolo și că mai trebuie să ne și vorbească. E o apariție în consens cu censusul vieții noastre, și politice și economice, și sociale. El e ca noi toți, coplesit, în plus, de responsabilități. Discursul e monoton, anevios, lărgănat. Și nu numai asta îl împiedică să ne spună prostii cu modele aberante, cu miracole care ne stau în față sau cu pariuri cîștigate cît ai bate din palme. Omul spune ce zîndose și zîndose te ce spune. El a pus punct demagogiei trandafirilor. Limbajul lui e limbajul specialistului care știe ce spune. Împune

chiar dacă nu e întotdeauna înțeles, pentru că ne lipsește nu doar cultura politică, Ne lipsește și cultura economică, un număr important de termeni ai economiei și de piață ne sînt străini și ne înspăimîntă. Situația economiei noastre e mai gravă decît credeam cu toții, ne-am lăgănat în iluzii, însirea din criză va fi îndelungată, dură, iar prețul deosebit de aspru pentru marea masă a populației. Nimeni n-a îndrăznit să domnia să se a-firme cu alita cruzime că situația economiei noastre e „cumulată”, că sînt multe întreprinderi care nu sînt decît organizații de asistență socială și că îndemmurile la muncă, „entuziismul” de pînă mai ieri, nu valorează nimic. Numai sistemul poate valoriza și împune muncă. Însă pînă vom ajunge acolo va fi greu. Dacă ar fi fost Churchill ne-ar fi promis doar „lacrimi și sînge”. N-a făcut-o. Însă din mesajul lui reiese clar un lucru. Ca să ne fie mai bine trebuie să ne fie mai rău. Românul pare a înțelege și acceptă deocamdată sacrificiile în măsura în care i se spune adevărul. E avantajul cel mai mare al d-lui Stolojan.

Evident, nu lipsesc scenariile și scenariștii. E omul lui Iilescu? E omul lui Roman? Se poate. Deși limbajul lui nu e limbajul lui Iilescu. Nici al lui Roman.

În trecutul lui sînt și neclarități pentru care va fi fără doar și poate ataceat, refuzul de a stabili un bilanț al predecesorului său, pentru că nu asta e misiunea lui, îl face vulnerabil. Încă, una peste alta, pragmatici fiind, culoarea pisicii n-are nici o importanță, cîtă vreme prin-de soareci. Tenacitatea cu care își fixează și își urmărește obiectivele pas cu pas, disponibilitatea la dialog, chiar și cu oam-nenii cu care nu e nimic de dialogat, capacitatea de a-l asculta pe toți și de a hoțari singur, cu riscul de a-si atrage (un popularitatea, o anumită fermitate, o febrilitate uscată pe care o pune în discurs și în acțiune, dovedesc că Theodor Stolojan e omul care ne trebuie. Care ne trebuie de vreo doi ani. E condamnabil să reușească. Eșecul lui va fi eșecul nostru, al tuturor.

VLADIMIR KRIVY,
IVETA RADICOVÁ
și MIROSLAV KÉRŠKA

MICA
PRIVATIZARE
ÎN SLOVACIA

Primele licitații pentru micile întreprinderi din Slovacia s-au făcut în februarie 1991. S-au oferit inițial firme cu amănuntul și firme nemanufacturiere. Pînă în prezent s-au privatizat foarte puține fabrici. Firmele licitate au avut valori între 4000 și 27 milioane coroane. În curînd vor fi date firme de 100 milioane coroane. Întreprinderile pentru licitații sînt alese de comisia regională de privatizare. Ea ține seama de sugestiile publicului și are autoritate decizională, dar însă în cea mai mare măsură inițiativa acelor întreprinderi. Valoarea întreprinderii o stabilește directorul. Nu e de mirare că ceea ce se stabilește e deseori suspect, cu atît mai mult cu cît aproximativ o treime din proprietățile licitate au avut o singură ofertă. La nevoie, comisiile de privatizare au cerut valori mai realiste.

Amatori cu capătă iluzii de proprietate pe loc, ei (în anticiparea unor noi legi ale proprietății) dreptul de folosință de timp de doi ani. Situația are dezavantaje fundamentale. „Nu am de gînd să cumpăr aer” — e răspunsul cel mai răspîndit. Cetățenii sînt descurajați și n-au cum să e-pele mentalitatea unei „clase de mijloc”. Ne îngrijorează faptul că darea în folosință produce „sprinterii” interesați doar de un câștig rapid, și nu alergători de cursă lungă dispuși la investiții serioase.

Cetățenii cunosc locul licitațiilor și se se licitează, dar nu sînt participanți de obicei doar angajații întreprinderilor, ci și ziariștii și o mîna de licitanți. Am constat că mulți dintre ei nu sînt interesați să intre în afacere. Se tem să-si asume responsabilitatea și riscurile: se tem de invidia vecinului și de succesul privind sursa veniturilor proprii. Participarea la licitație înseamnă diferențierea de mulțime.

Cel care riscă și se angajează în licitație nu formează un erup uniform: unii au acces la informații importante neafiate la dispoziția publicului larg. Majoritatea însă sînt stahi informații și necoerente în chestiuni comerciale. Unele comisi de privatizare au comentat acest „analfabetism” al amatorilor de proprietate și și-au exprimat încrederea pentru succesul viitor al întreprinzătorilor. Lipsa de experiență și de cunoștințe produce probabil mai multă pagubă economică decît rețetele întotil, de care cetățenii se tem aii de mult.

IN MEMORIAM

În fruntea tablei
valorilor, la mine
este sfîntul,
nu geniul...
Da, am pasiunea
adevărului unic

...Toți intelectualii adevărați trăiesc
neliniștile metafizice ale lui Cioran,
dar nu au îndrăzneala, nu au forma
explozivă a sincerității lui
Eu fac distincție între afectivitate,
raționalitate și luciditate
Lucizii sînt vizionari... Lucizii sînt profetici

PETRE ȚUȚEA

Cel mai important personal al licitației este vinzătorul care stabilește tonul și ritmul procedurii și licitațiile depind de stilul său. Unii nu se ațese să procedeze cu umor și voicune. Alții sînt dureros de țepeni. Oricare ar fi stilul, toți sînt inclinați să exagereze. Ne-a fost dat să ascultăm un discurs despre o proprietate „de mare importanță economică, culturală și socială” care nu era decît un snack bar dărăpănat. Vinzătorii de licitații își depășesc și în alte moduri atribuțiile. Într-un caz, vinzătorul a afirmat în repetate rînduri că „reprezentanții de la bancă sînt de față, prezății pentru a oferi credite” — specificînd și banca. Nu numai că făcea pe gratis reclama respectivei bănci, dar nu stia că se află de față și reprezentanții altor bănci. Apoi, discursul vinzătorilor de licitație reflecta atitudinea generală. Unii accentuează beneficiile sociale de pe urma micii privatizări, fără să amintescă deloc profilul personal potențial: se pare că încă ne mai e rusine de ideea existinței personale.

Concurența deschisă e esențială pentru licitațiile în mica privatizare — cel puțin teoretic — dar sînt semne clare că unii încearcă să o limiteze. Am întîlnit de exemplu, un individ, care a încercat să vîndă unui concurent retracerea sa din licitație. După mai multe licitații, unii s-au plîns că nu s-au oferit dinainte oportunități de înțelegere: „De ce n-ai vorbit cu mine dinainte? Puteam să ne înțelegem și să nu lăsam prețul să urce...”. Curînd după primele licitații a fost un val de așa-numite licitații olandeze, în care mici grupuri de solicitanți s-au înțeles în prealabil să nu se concureze între ei. Epidemia de licitații araniate e mai puțin o boală în sine, cît simptomul unor maldății sociale fundamentale: lipsa de seriozitate întreprinzător, provincialismul, neîncrederea în concurență, standardele noastre etice dubioase în afaceri.

Un alt obstacol în concurența micii privatizări e atitudinea ambivalentă a puterii locale. Într-o serie de cazuri, puterea locală ar prefera să la întreprinderile în seama sa, n-avînd încredere în proprietatea privată. De aceea sustine și forma de dare în folosință (arendă, închiriere) ceea ce dă posibilitatea mentinerii unui control asupra afacerilor particulare. Am întîlnit în repetate rînduri oficiali care se tem de orice schimbare substanțială. Pe lângă teama de schimbări, oficialii se tem și de problemele bugetului local, apoi, ei caută în permanență avantajele financiare imediate. Nesiguranta în legătură cu viitoarea lege a impozitelor accentuează și ea lipsa de

entuziasm a oficialităților în privința micii privatizări.

Situația ar fi mai alarmantă dacă mica privatizare ar fi principala sursă de venituri a Slovaciei. Totuși, scopul principal al privatizării nu e crearea unui venit pentru stat, el mai degrabă încurajarea individului de a și asuma riscul și răspunderea, de a lua decizii și a acționa, de a se crea o competiție economică.

Se pare că spiritul întreprinzător pe care încearcă să-l promoveze statul mai are pînă să prindă rădăcină. O cercetare arată că 80% din cetățenii angajați în afaceri intenționează să se dedice acestei activități doar „cu jumătate de normă”. Multi au hotărît să verifice întil situația și apoi să se angajeze serios. Nu e drept totuși să motivăm atitudinea lor prin teama de a se îndepărta de căile cunoscute. Forma de folosință și incertitudinea regimului viitor de taxe, fluctuația inflației și dobînzile, ca și vestigiile planificării economice centrale contribuie toate la un înalt grad de incertitudine, deloc favorabilă hotărîrii de a-si asuma riscuri ca întreprinzător.

Cu atîta factori de incertitudine în posibilitatea de întreprindere privată, mulți au hotărît să se bazeze pe sisteme de asigurări sociale. Cu toate că rețeaua inadecvată de asigurări sociale mărește amenințarea unei sărăcii generalizate, disponibilitatea unor asemenea beneficii poate descuraja schimbările sociale-economice. În același timp, ne-a surprins în mai multe cazuri — afluența relativă a unui oraș anume și interesul scăzut față de mica privatizare al cetățenilor lui. N-am merge așa departe decît față de mica privatizare economică privată e mai vitală în arile cu un coeficient înalt de somerți, dar avem convingerea că pierderea slujbei îi face pe unii să-si re-evalueze situația și să treacă la o acțiune mai decisivă.

În stadiul actual avem puține informații despre cum au evoluat firmele după privatizare. Condițiile economice au devenit un stimul în luarea unor decizii. La o serie de unități, noli proprietari au păstrat același personal. A fost mai încurajator să întîlnim numeroși angajați și micilor întreprinderi privatizate de curînd, puierne motivate de sentimentul că au parte de înălțată și autonomie — într-un fel înăscînt pe vremea planificării centralizate.

(reprodus din Un captive Minds,
nr. 3, 1991)

Traducere de
IOANA IERONIM

Între 21 și 23 noiembrie 1991 a avut loc la Strasbourg un Colocviu Internațional organizat de Gilles Martinet, președintele Asociației pentru Comunitatea Culturală Europeană, sub patronajul domnului Jacques Delors și al doamnei Catherine Laimière. Popoarele europene par să ezite astăzi între afirmația (citeodată agresivă) identităților naționale și aspirația europeană: cum se pot conjuga împreună construcția unei Europe democratice și frământările naționale? Acestei întrebări au încercat să-i răspundă participanții la colocviu, veniți din întreaga Europă, și reprezentând principalele discipline ale științelor umaniste: Robert Badinter (președintele Comisiei Europene de arbitraj asupra Iugoslaviei), Victor Bârson, Vlad Constantinesco (profesor de drept internațional la Universitatea din Strasbourg), Niels Eliasson (secretar general al C.S.C.E.), Max Gallo (scriitor, deputat în Parlamentul european), Jacques Julliard (istoric), Pierre Kende (politolog), Gabriel Liiceanu (filozof), Jacques Rupnik (cercetător la Fundația națională de științe politice), Ștefan Tafrov (ministru adjunct al Afacerilor externe al Bulgariei), Gaspar Miklos Tamas (filozof), Catherine Trautman (deputat în Parlamentul european), Simone Veil (deputat în Parlamentul european).

ROBERT BADINTER

Președinte al Consiliului constituțional al Republicii Franceze și Președinte al Comisiei Europene de arbitraj asupra Iugoslaviei

FĂRĂ O CURTE DE ARBITRAJ EUROPEAN, EUROPA VA RECĂDEA ÎN GREȘELILE TRECUTULUI

R. Badinter a propus proiectul unei Curți permanente de arbitraj destinată statelor europene. Pentru prima oară (a spus R. Badinter) în Europa nu există nici o putere care să vrea să impună imperialismul prin forță și, în același timp, este prima oară când o comunitate de valori (atasamentul față de democrație, față de drepturile omului și față de economia socială de piață) triumfă. Dar continentul nostru este amenințat de numeroase posibile conflicte culturale educative, ecologice, energetice, economice, sociale). Ele trebuie stăpânite cu rațiune (dreptul împotriva forței) și acest lucru se poate realiza prin intermediul Curții de arbitraj european. Ea va fi complementară altor instanțe, cum ar fi Curtea de Justiție a Comunității Europene de la Luxemburg (care se ocupă doar de problemele comunitare) sau Curtea Europeană a Drepturilor Omului de la Strasbourg a cărei vocație este protecția drepturilor omului și a cărei originalitate constă în că ea apără pe cetățeni și grupurile minoritare de propriul lor stat.

Doar o asemenea Curte va asigura o demnitate egală între statele europene, pentru că, prea adesea la nivel politic și economic se desfășoară exerciții de superioritate înconstențe a unei Europe bogate, sigură de ea însăși, asupra celei alte Europe.

Din păcate însă timpul nu mai are răbdare. Anul 1992 va fi anul creării acestei Curți: dacă nu se va întâmpla așa, va fi prea târziu.

În ultimul an am ajuns la convingerea că simțim într-un moment excepțional al istoriei europene. Pentru prima oară nu mai există pe continentul nostru (cel puțin în cuvinte) conflicte ideologice sau religioase ireconciliabile. Toate statele se declară partizane ale aceluiași sistem de valori. Când există conflicte, nu există decât două moduri de soluționare a lor — forța și dreptul. De unde rezultă că atunci când constatăm o sursă de conflict, este ușor de măsurat care ar fi consecința, dacă n-am inventa un mod de soluționare pasnică a lui. Iată, avem în față exemplul Iugoslaviei unde apar dificultăți istorice seculare (nu îndrăznesc să vorbesc de reflexe naționale). Apar de asemenea linii de alianță aproape firești. De pildă croștii văd ca primii aliați ai lor pe austrieci și germani. În hosa aliatului lor tradițional (Rusia), sârbi consideră ca aliatul lor este Franța. Aceasta nu corespunde însă raporturilor franco-germane de azi, este o viziune ultra-pasivă a Europei de ieri. Este ușor de văzut că în caz de conflict acut ungurii se vor adresa germanilor, iar românii vor socoti că dacă francezii n-ar sări de

îndată în ajutorul lor (impotriva ungurilor, și-ar trăda misiunea lor istorică. Nu trebuie însă să ne facem iluzii. La masa negocierilor diplomatice fiecare ministru de externe are privirea ațintită asupra propriului său Parlament, asupra problemelor sale interne, dar în problema minorităților va mai trece multă vreme până când toate țările Europei să cadă de acord asupra a ceea ce este o minoritate. Să luăm ca exemplu blocul ideii de minoritate religioasă. Conceptul de minoritate religioasă ar implica o majoritate religioasă, ceea ce este contrar conceptului de laicitate.

A venit momentul acum să elaborăm fără întârziere un organison ne-

GABRIEL LIICEANU

ESTE OARE NAȚIUNEA SINGURUL CADRU IMAGINABIL AL DEMOCRAȚIEI?

● Democrația, această invenție greacă, nu s-a născut în cadrul unei națiuni, ci într-o comunitate mică, numită cetate ● Fiecare țară democrată de astăzi este în fapt multietnică ● În jurul destrămării Iugoslaviei se va produce o remodelare a Balcanilor ● În locul utopiei imperiilor o comunitate europeană în care dispăre amiltoarea dihotomie centru-periferie ● Dacă România devine o regiune a cetățenilor din categoria a doua, nici construcția Europei nu va fi posibilă ● Occidentalul trebuie să trateze violența ca metoda de guvernare, incorectitudinea campaniilor electorale, apăsarea grupurilor sociale sau etnice unele împotriva altora, din România, ca și când s-ar putea în țările lor ● Noua putere din România a destinaț uzului extern discursuri de aspirație democratică și toleranță, dar în culise a declanșat forțe specializate, menite să întretină conflicte interetnice ● Permițând și susținând apariția unor reviste xenofobe, antimaghiare și antisemite, ex-premierul român a devenit victima propriului său compromis ● A culpabiliza bolnavul nu-i cel mai bun remediu, iar occidentalii trebuie să se culpabilizeze și ei pentru că au contribuit la nașterea celeilalte Europe — a frustrărilor și umiltărilor

I. Cîteva precizări teoretice

As observă în primul rînd că formularea temei noastre nu este foarte fericită. Ea este chiar de-a dreptul eronată. Pentru că nu națiunea este cadrul privilegiat de exercitare al democrației și, în fond, nu este sigur nici măcar că națiunea este acest cadru.

Democrația, această invenție greacă, nu s-a născut în cadrul unei națiuni, ci al unei comunități mici, numite cetate. Pe de altă parte, națiunea, care este un produs modern, nu este de fapt cadrul de exercitare al democrației. Există astăzi în lume locuri de exercitare a democrației care nu sînt delimitate prin ideea de „națiune” decât în mod convențional. Există țări democratice, dar nici una dintre ele nu re-

birocrație, acea Curte de arbitraj care nu va funcționa decât la cerere, în loc să se desfășoare în mod continuu. Această Curte de arbitraj europeană nu va avea valabilitate decât în măsura în care va cuprinde toată Europa. Or unul dintre aspectele care mi se pare cele mai nedrepte și mai periculoase pentru Europa este amenințarea de a vedea coexistind greu, dar coexistind două „Europi” — pe de o parte Europa celor bogati puternici, Europa Occidentală, care deține puterea economică cu tot ce reprezintă aceasta ca expansionism cultural, iar pe de altă parte o Europă în dificultate, pradă multor probleme. Lucrul cel mai rău ce s-ar putea întâmpla ar fi ca în interiorul Europei să se instaureze un fel de relație de superioritate (chiar înconștientă ca cea a secolului 19), a burghezilor, vorbind de sus cu cei ce nu face parte din aceeași categorie socială cu ei. Și-am fost de mai multe ori îngrozit în cursul unor seminarii sau întruniri internaționale de tonul cu care marii experți ai Europei Occidentale se adresează prietenilor noștri din Europa Centrală și de Est. Este pur și simplu inoportabil pentru că acestia reprezintă popoare cu o mare tradiție istorică și care au îndurat în ultimii 50 de ani suferințe cumplite, fiind orimati de regimuri menținute de o putere străină, ceea ce nu s-a putut petrece fără o oarecare complicitate din partea noastră. Ar trebui deci să-i tratăm pe nicior de egalitate în ce privește demnitatea și drepturile ce le revin.

3). Odată obținută democrația în fiecare țară în parte, democrația supra-națională ar fi rezultatul firesc al compunerii democrațiilor regionale (naționale). Dar acesta e un proiect ideal. În realitate, trebuie să ne punem următoarea întrebare: unde, în Est, în condițiile ieșirii din comunism, e posibilă o democrație efectivă? Aici apar cîteva blocaje:

a) o construcție europeană care trimite la arhitectura dictată de invingătorii din primul război mondial. (Dacă exemple: Iugoslavia și Cehoslovacia care, ieșite din comunism pun în discuție tocmai construcția artifi-

cială a anilor '20). Deci, când vorbim de națiune, ce mai este astăzi sigur în Est? Sigur este, de pildă, că Iugoslavia nu mai poate să subsiste. În jurul destrămării Iugoslaviei se va produce o remodelare a Balcanilor: Bulgaria va reviziona peșemne o parte din Macedonia, Grecia, altă parte, Albania — Kosovo, iar Ungaria o parte din Volvodina.

Pe fondul unor asemenea dispute și redefiniri, problema democrației trece pe locul doi, în vreme ce problema națională apare în prim plan. Cîtă vreme democrația nu există încă în Est, problema națională nu își poate găsi decăndată o rezolvare democratică.

Cînd, în aceste condiții, se poate imagina o situație comparabilă, de pildă, cu aceea a unui locuitor al Strasbourgului, care trăiește în Germania și se întoarce seara în Franța — și care nu are nici o revendicare privind alioarea Alsaciei la Germania? Cînd cetățeanul ungur va lucra în România cînd ucraineanul în Polonia sau Basarabia — socotind asemenea situații drept firești?

b) al doilea blocaj este existența comunismului.

Comunismul nu a rezolvat nimic în problema conflictelor naționale, datorate împărțirii autoritare a hărții Europei Centrale și Estice, în ciuda pretențiilor sale internaționaliste de primă instanță.

În fond, comunismul a terminat prin a găsi soluții simple, autocritice: polonezii din Ucraina împinși din Polonia, germanii din Polonia, Cehoslovacia, românii trimiși în Germania, evreii din România sau Uniunea Sovietică împinși la emigrare în schimbul unor sume de bani etc. Cu alte cuvinte, soluția, finală de tip Hitler pentru evrei sau țigani, transfigurată în soluții de tip realpolitik: nu îi

omorim ne
Est în
lucrat
Să nu mai
ționalizare.
Cu aceea
pusă par
dent după
de invingă
bol (în ese
citate imp
Est nu pro
redefinire
și, în cel
poate sper
lăă.

III. Să m
în care se
pășite: Est
democratic
sau și-a de
și înconsec
lor, Irlanda
Cum ar
supra-naț
la unor co
vizi care se
munitatea l
ra și în a
țională).

Assdar, i
Imperiilor
tralizare
tate Europ
care dhot
periferie (s
forța cons
organiza
în care ind
se simte re

Să reveni
societății r
care se pu
dintre Est
carul Româ
Dacă ni
colonial, o
ceilaltă),
„b
imaturci su
tinși într-o
o refiune
a doua, ca
fuzie impo
Deci dacă e
într-o grave
confiscarea
incorectitud
tale, violen
atitarea str
unele impo
tratati ca:
dumnezeu
aceoasi ir
aceste deru
la egal la
tor acte an
dere în pu
niste condu
instanțele s
adevărati ed

Nu e vor
rupo legăt
culturale: e
una condi
norme clar
nu se proce
se refiice e
nu s-a făcu
în vreme l
acceptati p
(nu avem m
mortilor dir
acestor doi
hand” nați
aceai nți
un divertis

O ultimă
observația
dionale și
probleme e
după 70 sa
au riscat s
țională. Ace
comunism
enorm pote
du și ident
decenți, ele
dorinte de
forme exae
desca regim
ta națională
într-un med
și tocmai a
cel care, pri

COLOCVIUL DE LA STRASBOURG

CEI CARE UCID ACUM ÎN IUGOSLAVIA SÎNT COMUNIȘTI DEVENIȚI NAȚIONALIȘTI

(Urmare din pagina 7)

Miscarea pentru drepturile omului este dusă în special de cetățenii de origine turcă

Bulgaria a rezolvat problema cea mai dificilă pe care ne-a lăsat-o moștenirea regiunii comuniste (și creată deci în mod artificial): problema comunității turce din Bulgaria. După ultimele alegeri, mișcarea pentru drepturile și libertățile omului este dusă în special de cetățenii de origine turcă care joacă un rol cheie în cadrul Parlamentului. Ei nu participă la guvernare, dar susțin întru totul politica guvernului de uniune a forțelor democratice, iar noi considerăm că această situație permite cetățenilor noștri turci să se integreze mai bine în viața națională. Aș dori acum să mă opresc mai mult asupra dificultăților comunismului balcanic. Comunismul este un fenomen cu fațete multiple, iar variantele locale se manifestă prin ritmurile diferite ale procesului de democratizare în Europa de Est.

Partidul comunist bulgar seamănă cu Mafia Italiană

Toată lumea știe că există o anumită diferență între Polonia, Cehoslovacia și Ungaria, pe de o parte, și Bulgaria, România și Albania pe de altă parte. La primele alegeri libere în țările noastre balcanice, ex-comuniste, anul trecut, comunistii au câștigat alegerile. Comunismul balcanic a renunțat demult la orice urmă de principii și este complet cîlcit. El a încercat să îmbrace aspectul social-democrației de tip clasic (fostul partid comunist bulgar s-a declarat Partid Socialist, dar el nu are nimic comun cu Partidul Socialist Francez) și ulterior, văzînd că mișcarea aceasta nu prinde în masă, a adoptat o poziție naționalistă. Partidul comunist bulgar seamănă în multe privințe cu Mafia Italiană. El se sprijină pe clientela lui locală, pe structuri arhaice și din acest motiv este foarte greu de combătut. În prezent, acești comunisti se alătură celor din tabăra naționalistă și care de fapt, nu vor integrarea țării noastre în Europa. Nu trebuie să ne facem iluzii, cei

care ucid acum în Iugoslavia sînt comunisti deveniți naționaliști. În pericolul de destabilizare în regiunea noastră provine de la nomenclatura comunistă, convertită. Într-un țel, de la internaționalism la naționalism. În țările noastre nu cred că ne putem lipsi, de o perioadă de decomunizare. Adică o perioadă în care administrația de stat trebuie eliberată de cei ce ar putea să nu fie leali față de democrație; și, din nefericire, ei sînt numeroși. Mi-as permite o simplă analogie cu Germania de Vest, a lui Konrad Adenauer, nevoită după 13 ani de nazism, să treacă printr-o perioadă de denazificare. Ce-ar trebui să facem noi după 45 de ani de comunism? Înăd, trebuie să ne oținem unui alt tip de intoleranță. Toți cei care sînt leali, sînt bine veniți, indiferent dacă au fost sau nu comunisti. Evident că cei ce au comis crime (și din nefericire ei au fost numeroși) vor fi judecați în cadrul statului de drept.

Un ultim cuvînt despre dezbaterile privind viitorul Europei. Am constatat cu o mare stupefacție violența poziției anti-europene ce se manifestă în momentul de față în Europa occidentală. Am fost impresionat constatînd că demoralizarea pe vremuri revine nu numai la Est, ci și la Vest. De cînd mă aflu în Franța, am întâlnit mai mulți francezi care se tem de Germania și acest lucru trebuie spus clar. D-na Lalumière a spus un lucru foarte just, că America este o mare absență la discuțiile noastre. D-na Lalumière lui dă foarte bine seama că pentru noi, cei din Europa de Est a ne integra în Europa înseamnă totodată a ne apro-

pla și Statele Unite. Noi considerăm că puterea militară americană a fost, de ani de zile, o pavăză împotriva totalitarismului de orice fel și nu vedem de ce acum acest sprijin ar trebui revizuit. Ceea ce înseamnă că Europa trebuie să-și creeze și o identitate de apărare.

Adevăratul purtător de cuvînt al noului democrații române

Am impresia că, deocamdată, nu există un dialog veritabil între cele două părți ale Europei pentru că tîmieni nu se înteresează de ceea ce gîndim noi. Nu mă refer aici la persoanele prezente care cunosc foarte bine preocupările noastre, ci la marele public occidental. Noi avem o experiență dureroasă și multe lucruri se învăță prin suferință. Tocmai pentru că noi am suferit, putem aduce o experiență unică pe care dorim s-o împărtășim Europei Occidentale. În prezent, în țările Europei de Est, oamenii care se află la cîrma țării sînt intelectuali, foști "dizidenți" care încearcă să realizeze imposibilul, adică sinteza dintre morală și politică. Cred că Europa Occidentală traversează și ea o perioadă de incertitudine și aici este vorba de un fenomen unic care nu trebuie neglijat. Ieri a vorbit aici prietenul nostru român, Gabriel Liiceanu care a prezentat într-un mod mult mai structurat ce mine ceea ce ne frîmîntă pe noi toți, cei din Europa de Est. Cred că el este un adevărat purtător de cuvînt al noului democrații române, iar cu subiectul cu totul la cele scrise de el, Doră păreră mea, toleranța, democrația, Europa sînt noțiuni care merg foarte bine împreună

CATHERINE LALUMIERE

O ECONOMIE DE PIAȚĂ

FĂRĂ DEMOCRAȚIE

NU POATE NAȘTE O SOCIETATE

MODERNĂ

Născută în 1935, la Rennes, licențiată în științe politice și istoria dreptului, cu doctoratul în drept public. Secretar de Stat, din 1981, în primul guvern Mauroy, l-a înlocuit în 1984 pe Roland Dumas în Ministerul Relațiilor Externe. Apoi a fost desemnată de colegii săi ca vicepreședintă a Comi-

siei afacerilor străine în Adunarea Națională, alături de Gisèle d'Estaing și ca vicepreședintă a delegației pentru Comunitățile europene.

La 10 mai 1989 a fost aleasă de adunarea parlamentară a Consiliului European drept secretar general al Organizației celor 12.

știle și Orientale trebuie să știe că această Comunitate nu este de fapt încheiată, că ea reprezintă o speranță pentru ele. Consiliul European a fost creat în 1949 pentru ca să unească între ele două statele Europei pe baza valorilor democratice și a respectării drepturilor omului.

Pentru a intra în Consiliul European trebuie să faci parte din cultura europeană și să respecti democrația

Fiind pășiti în urma războaielor din trecut, creatorii săi au înțeles că stabilitatea Europei depinde de respectarea unei reguli democratice, foarte utilă pentru problemele minorităților care riscă să destabilizeze nu numai țările unde ele există, ci întreaga Europă. Prin forța lucrurilor, însă, cîmpul geografic al Consiliului European a fost limitat oină în ultimii ani la Europa Occidentală. Răsturnările intervenite în cursul anului 1989 au balversat desigur frontiera, care pentru noi era o cortină de fier, a cedat locul unei noi frontiere. Pînă unde se întinde noua frontieră? Poate că pînă la Vladivostok. În realitate, pentru a intra în Consiliul European trebuie să faci parte din cultura europeană și să ai în plus respectul pentru valorile democratice. Nu-i văd nici pe reprezentanții a două țări care sînt deja membre (Ungaria și Cehoslovacia). În schimb, văd reprezentanții a trei state care doresc să intre în

Consiliul European. Este prin urmare o mișcare care continuă. Avem o colaborare și cu cei ce nu sînt încă în măsură să figureze în Consiliu cu drepturi depline, în vara lui 1990 patru state au obținut statutul de invitați în adunarea noastră, care întrunește parlamentarii din toate țările Consiliului. Printre cele patru țări se numără Uniunea Sovietică. Uneori trimitem funcționari sau experți în țările Europei Centrale și Răsăritene, altele ori ei ne trimit delegații. Pe scurt, există o activitate de cooperare pe teme foarte variate.

Prin urmare încercăm să facem tot ce putem ca să ajutăm țările din Europa Centrală și Răsăriteană să construiască o democrație viabilă și, în cele din urmă, să le integreze în Consiliul European, ceea ce le va deschide și alte poarte. Nu doresc să vă acord că includerea Uniunii Sovietice, cită mai este, și a republicilor sale, va ridica unele probleme. De altă parte în momentul de față mă lupt să obținem pe picușoare un „plan Marshall al dreptului”. Constat că există enorme necesități juridice în aceste țări și o mare nevoie de a forma juriști, magistrați, persoane pentru profesunile para-juridice, pentru funcțiile publice. Gîndiți-vă la Uniunea Sovietică, care n-a cunoscut niciodată în trecut ceea ce noi numim un „stat de drept”.

Grupul alcătuit de
GABRIELA ADAMEȘTEANU
Traducere de L. NICHIFOR

● Necesitățile economice, cele politice și juridice sînt indispensabile și inseparabile ● Dacă motorul economic al Comunității Europene nu funcționează bine, viața nu vor fi doar cei 12, ci întreaga Europă ● Problemele minorităților riscă să destabilizeze nu numai țările unde ele există, ci întreaga Europă. ●

Nu există doar necesitățile economice, ci și cele de natură politică: acum se abandonează un regim condamnat în favoarea altuia bazat pe valorile democratice, cu o anumită concepție despre drepturile omului, în care un loc foarte important se acordă dreptului — în sensul cel mai larg al cuvîntului. Se construiește, adică un „stat de drept”, în conformitate cu marile principii din țările occidentale.

Pe ce mare trebuie pus accentul — pe necesitățile economice, sau pe cele de natură politică sau juridică? Cred că amîndouă sînt indispensabile și inseparabile. O economie bazată pe libera inițiativă nu se poate construi dacă regulile juridice ale dreptului de proprietate nu-i sînt adoptate, dar nici o democrație nu se poate construi dacă economia funcționează prost și au loc tulburări sociale și politice care o paralizază.

În cursul primelor mele vizite în Europa Centrală și Orientală am fost impresionată de formidabila dorință de a ieși din „ghetou”, de a intra în lucrături cu lumea occidentală, cu Europa în primul rînd, dar și cu Statele Unite și Canada. Poate că unele state occidentale au mai multe reticente față de America de Nord decît prietenii noștri din Europa Centrală și Orientală.

Nu mă voi opri asupra greutăților enorme, ci asupra instituțiilor. Sînt ele suficiente, trebuie ele reformate? Înainte de a vorbi despre Consiliul European (fostorul meu) trebuie să definim pe

scurt poziția lui în raport cu celelalte organizații mari. Prima este Conferința pentru Securitate și Cooperare Europeană, un forum care timp de 15 ani a facilitat apropierea dintre Vest și Est, a permis începutul dezarmării, apropierea țărilor din Est de concepțiile occidentale ale democrației pluraliste și drepturilor omului. Fiind singurul forum politic în care se întîlnesc toate țările continentului european și Americii de Nord, el va continua să joace un rol foarte important, să acorde importanță problemelor geopolitice, chestiunilor militare și de dezarmare. Cuprînzînd 12 țări, dintre cele mai bogate din Europa, Comunitatea Europeană are un rol non-european, fiindcă ea a fost pentru popoarele din Est exemplul reușitei nu doar economice, ci și politice, lată de pîidă francezii și germanii, două popoare care timp de secole s-au războit între ele, au ajutat să lucreze împreună și să formeze una din zonele cele mai prospere ale planetei. În timpul acestor ani neîntîlniți pentru ele, popoarele din Est au avut în fața ochilor exemplul atrăgător al Comunității, importanță pentru că reprezintă un motor economic. Dacă motorul funcționează bine, țările din afara Comunității pot spera să fie atrase de dinamismul comunitar, sărăcile propriei lor economii. Dacă însă motorul nu este eficient nu vor deveni victime doar cei 12, ci întreaga Europă. Și apoi distanța dintre nivelele economice nu este prea mare. Țările Europei Cen-

PRODEMOCRAȚIA CAUTĂ VOLUNTARI PENTRU SUPRAVEGHEREA ALEGERILOR LOCALE

Asociație civică străină de orice partid politic, Prodemocrația și-a propus un program de educație civică și de urmărire a corectitudinii alegerilor libere și corecte din România. Pentru aceasta are nevoie de mii de voluntari care să lucreze pentru educarea civică a electoratului, pentru observarea activităților politice în perioada preelectorală, pentru supravegherea modului de desfășurare a alegerilor în cit mai multe centre de votare. De asemenea, Prodemocrația își propune să organizeze un program de observare a modului în care procesul preelectoral și electoral este oglindit în presă, iar în ziua alegerilor, să coordoneze delegațiile internaționale sosite în România. Pentru aceasta, cetățenii care doresc să participe la o importantă activitate menită să confere încredere în rezultatele electorale, indiferent de cîștigător, trebuie să nu fie membri ai nici unui partid politic, să creadă în valorile democrației și să telefoneze la unul din telefoanele centrelor regionale ale Prodemocrației, pentru a se înscrie ca voluntari: București str. Colței 23, ap. 3, 15.00.02, 50.31.05, Suceava, Botoșani, Tîrgu Neamț 937/14168, Galoți, Brăila, Focșani, Buzău - 934/48529, Constanța, Tulcea - 916/58732, Cluj, Bistrița, Baia Mare - 951/13.50.94, Craiova, Tg. Jiu, Turnu Severin - 941/13983, Timișoara, Arad, Reșița - 961/64169, Sibiu, Alba Iulia, Hunedoara - 924/46579, Brașov, Sf. Gheorghe, Miercurea Ciuc, Tg. Mureș - 921/43179, Oradea, Satu Mare, Zalău - 991/41841.

TREBUIE SĂ IMPORTĂM AFECȚIUNEA?

interviu cu d-l ION BERINDEI

A.P.: Cum s-a născut ideea de a ajuta această categorie alt de grupată, orfanii, handicapații și bătrînii din România?

I.B.: S-a născut ca urmare a eforturilor mele și ale unor voluntari din zona Bostonului care au răspuns imaginilor televizate din decembrie '83. În aprilie, am venit cu 10 tone de ajutoare și atunci am fost izbit de tragedia copiilor instituționalizați. Am luat hotărîrea de a dedica acestei activități umanitare un număr de ani din viața mea: tei fiind arhitect de meserie. Am înțeles că soluția pentru România nu este în părăsirea efort de ajutorare cu bunuri materiale (care se consumă repede, se revind și nu ajung de cele mai multe ori acolo unde trebuie), ci un program care să contribuie la educarea unui personal profesionalist ce lipsește acum din sistemul de ocrotire sanitară. Și poate de a schimba felul în care poporul român se gândeste la persoanele handicapate, sărăci și bătrînii.

A.P.: Cum v-a surzinit guvernul și oficialitățile românești?

I.B.: Noi simțim o societate americană de voluntari și ca stare nu putem funcționa pe teritoriul României fără aprobarea ministerelor de competență. Am avut concursul Secretariatului de Stat pentru handicapati, al Ministerului Muncii și al Ministerului Învățămîntului, precum și cel al comisiei guvernamentale conduse de d-na Zogrăvescu. Am participat la un film introdus de televiziunea americană la inițiativa mea, cu să arăt gravitatea situației din aceste instituții, participarea greșit interpretată de către unii, ca o încercare de a denigra România. Filmul a fost arătat în Canada, în Statele Unite și a zădărit multe constatări. Cred că dacă n-aș fi fost de origine română nu mi s-ar fi imputat faptul că am încercat să fac acest efort. După cum nu i s-a imputat unei colaboratoare americane care era prezentă în același film.

A.P.: Pentru anul acesta ce aveți în perspectivă ca program?

I.B.: În afară de continuarea programului „Touch” și „Rich” în afară de continuarea programului de asistență chitaxială prin care am acordat asistență gratuită unor copii cu handicapuri multiple, pe care i-am identificat și transferat din instituții în care se aflau — în orașul Mangalia — la spitalul Rudex. În afară de faptul că în momentul de față avem doctori români la specializare în S.U.A., propunem două programe: un program de plasament familial și un program de formare de cadre. Programul de plasament familial se adresează nevoii de a construi sisteme alternative de protecție socială și este bazat pe o tradiție care există în România înainte de război: aceea de a plasa în familie, copii abandonati sau orfanii sărăcioși. Avem și un program de asistență cu bunuri, prin care, numai anul trecut am adus bunuri în valoare de peste 1.200.000 de dolari.

A.P.: Ați constatat vreă schimbare în atitudinea opiniei publice românești?

I.B.: Răspunsul imediat ar fi nu. Chiar doctorii nu înțeleg cum de facem noi asta fără să dorim bani, cum de vin voluntarii americani, care renunță la vacanțele lor, de multe ori își lasă familiile cu ororii lor copii pentru a veni să aștepte aici. Situația cea mai grea este însă în instituțiile care nu se află în mediul urban. Foarte mulți sătenii consideră această instituție un „loc rău”, și eforturile noastre de a scoate copii pentru a-i plimba prin sat sau încercarea de a-i integra într-un sistem de învățămînt normal, drept o poluare a activității lor. Dar am constatat că acei români care s-au implicat alături de americani, desi erau plătiți, au început să înțeleagă spiritul de voluntariat și unii dintre ei chiar și-au abandonat meseria pentru a se dedica acestei activități. Există o tendință de a crede că numai străinii pot permite luxul de a face muncă voluntară și că numai ei sînt suficienți de trănziți încît să nu ceră bani.

A.P.: Nu există și organizații românești similare cu a dumneavoastră?

I.B.: Sferanta este în aceste organizații guvernamentale care trebuie încurajate: cum sînt: asociația „Sfînta Vineri”, asociația „Anghel Saligny”, asociația „Sferanta” (Timișoara), asociația handicapatilor neuro motori (Ploiesti), asociația „Sfîntul Caliste” (Bucuresti).

A.P.: Organizația dumneavoastră este de tip non-profit, deci cum vă adună fondurile?

I.B.: Pe multe căi, prin filme, ca acela de care vorbeam. Publicul american — care este un public generos și din de compasiune — nu se implică și nu contribuie decît dacă înțeleg nevoia de a o face. Și acestui public îi sînt prezentate foarte multe tragedii din lumea întreagă. Un donator american are de alee în mod constant între peșce o mie de societăți de binefacere. Folosim și alte metode — de la degustări de vinuri dină la gale și concerte. În același timp facem cereri de fonduri și unor societăți guvernamentale sau mari corporații, inclusiv la Departamentul de Stat.

A.P.: Se mai fură din ajutoare, domnule Berindei?

I.B.: Se fură mult și de peste tot. Iar pe măsură ce trece timpul se fură mai organizat și mai profesionist. Multe din ajutoarele pe care le-am adus în timpul anului au fost văzute de diverse piete din țară, chiar și peste hotare. Le-am recunoscut pentru că noi avem un sistem special de stampilare. Mulți dintre directorii instituțiilor de ocrotire au mers în ajutoare un milloc de a se îmbogăți. Infirmeriile și administratoriile plătesc pentru a putea obține un post, mai aproape de ajutoare. Este o situație tristă și care măsoară stîi abuzul moral și cel economic în care se află țara. De multe ori lucrurile pe care voluntarii noștri le aduc direct în saloane, dispar din spațiile lor după o lumătare de oră. De multe ori fură și copiii mai mari, mai adaptați la supraviețuire. Au binecuvîntarea personalului administrativ, bași în locul înălbitorilor, cumpărîndu-și astfel favoruri, abuzînd de cei mici. Un alt fenomen foarte trist apare în instituțiile unde coexistă adulții și copiii — instituții ca cea de la Sasca din județul Suceava — unde voluntarii noștri ne-au semnalat o serie de abuzuri sexuale la care sînt supuși copiii. Un fenomen, cred, generalizat în acest tip de instituții.

A.P.: În momentul în care desenezi aceste lucruri, vă plîngeti justiției, presei?

I.B.: Am apelat întîi la directorii de instituții, dar probabil că ei sînt de prea mult timp în aceste poziții și au început să considere normale aceste întâmplări. Nici inspectorii județeni nu colaborează întotdeauna la eforturile de a combate aceste situații.

A.P.: În sfera dvs. de preocupări intră și căminele de bătrîni. Ce se întîmplă acolo?

I.B.: Desi dorim să ne implicăm și în activități de susținere a bătrînilor, deocamdată nu avem nici un program. Din păcate situația din aceste cămine este tragică. O amintire cumplită și sinistrală o am de la căminul de bătrîni din Cornavoda, pe care l-am vizitat în miezul iernii. Geamurile erau sparte, cercevelele nu se închideau, instalațiile sanitare nu funcționau, iar pacienții pentru a ajunge la dormitoare, niste scări neînălțate și celuminate, trebuiau să treacă prin băltoace de urină și apă...

A.P.: Ați solicitat sau primit ajutor din partea bisericii?

I.B.: Am cerut ajutor bisericii și într-unul din sate am primit următorul răspuns de la prototul ortodox de acolo: „Eu mi-am făcut datoria față de acești copii, am făcut dela trei înmormîntări gratuite”. Dacă biserica ortodoxă ar fi mai activă (desi și ea se confruntă cu greutăți în primul rînd de ordin economic) nu am constata acest fenomen atât de răspîndit de implicare în programe sociale a ailor bisericii venite din afară.

A.P.: O familie de americani din Atlanta, căreia i s-a interzis accesul într-un orfanat, desi se oferise să lucreze ca voluntari, mi-a spus că ceea ce lipsește cu adevărat este afecțiunea...

I.B.: Asistăm la un fenomen unic în istoria culturii acestui popor, care în mod tradițional a oia cu precădere în fața familiei. Interesele bătrînilor și copiilor: au uitat să mai fie luni membri de familie și creștini. Poate de multe ori sînt forțati de realitățile economice să abandoneze bătrînii și copiii: este însă foarte grav să constatăm că în situațiile de ocrotire nu se acordă acestor copii afecțiunea de care au nevoie pentru a se dezvolta normal. Nu există nici programe educaționale care să compenseze lipsa afecțiunii și să se adreseze nevoilor grave de dezvoltare a copiilor handicapați.

ANDREEA PORĂ

EMIGRANȚII VÎRSTNICI

Emigranții români în vîrstă din America reprezintă un grup mic, dar extrem de vulnerabil. Plecînd de acasă ei și-au lăsat în urmă întregul univers în care erau integrați. Dependența lor de mediul social românesc dispare, punîndu-i în situația dificilă de a-și surta de grîi singuri. Chiar dacă familia lor rămîne intactă în urma emigrării, americanizarea rapidă a membrilor tineri ai familiei schimbă radical relațiile tradiționale.

Problemele emigranților vîrstnici recentii sînt mult mai severe decît cele ale americanilor vîrstnici ori ale emigranților mai vechi. Procesul de îmbătrînire într-o cultură pe care ei o cunosc foarte puțin, precum și lipsa stabilității necesare procesului de socializare face dificilă adaptarea lor.

Emigrînd, o mare parte a bătrînilor și-au pierdut securitatea financiară pe care au acumulat-o timp îndelungat. Unii provin dintr-un mediu rural, deci le lipsește abilitatea de a funcționa profesional în oraș; cei ce provin dintr-un mediu urban românesc și au totuși o profesie, întâmpină greutăți legate de limbă, cultură, nivel tehnic de precizie și lipsa de profesionalism, ceea ce îi face să se simtă deșeurajati și frustrați. Alții accentă orice fel de muncă chiar temporară.

Cei ce au găsit o muncă sigură nu au o venitură suficientă pentru a pensionare. Mulți dintre ei trăiesc din asistența publică și sînt continui îngrijorati că nu au banii suficienți pentru chirie, telefon, să-și viziteze prietenii ori să-și cumpere cîte ceva.

Cu toate că motivele emigrării sînt frecvent de ordin economic, bătrînii datorită vîrstei și faptului că S.U.A. e o societate de orientare tîndră au acces limitat la resursele economice.

Intrucît venitul lor este fix și limitat, sînt nevoiți să locuiască în zone sărace, segregate racial ceea ce le îngreunează și mai mult integrarea. Cei ce primesc suport de la guvern trăiesc cu teama că (dintr-un motiv sau altul) nu vor mai îndeplini condițiile pentru un ajutor și-și vor pierde.

Frica de a fi violînzăți îi face să stea o mare parte a timpului în casă, ceea ce îi izolează de vecini. La început copiii lor locuiesc în apropiere, dar treptat unii se mută mai departe, lăsîndu-i pe bătrînii în aceleași condiții.

Foarte mulți bătrînii se plîng de dureri de piept și de spate; unele sînt datorate doar stresului ori îngrijorării de viitor. Alții au simptome, cauzate de suferințele anterioare: închisori, tortură, spitale psihiatrice, sau chiar ca rezultat al unei vieți grele duse în România.

Datorită culturii tradiționale mulți nu au încredere în instituția medicală, pe care de altfel nu o înțeleg de aceea suferă în tăcere, fără să primească ajutor medical.

Necunoașterea limbii îi lipsește de informații despre instituțiile sociale americane (medicina, școala, legea, operațiunile bancare, cumpărăturile, transportul în comun). Autoritatea lor este puțin la îndoială de tîndra generație, căreia nu-i mai pot fi profesori sau sfătuitoari.

Datorită culturii tradiționale al bătrînilor în cultura românească (transmiterea valorilor bătrînii se sînt frustrați; copiii și nepoții sînt primii care asimilează cultura și limba americană, înaintea părinților și a buniciiilor, și-și pun în situația de a schimba rolurile. O situație care evident creează tensiuni. O parte dintre ei compensează relațiile sociale limitate devotîndu-se creșterii nepoților. Multora le este teamă ca nu cumva copiii lor să adopte atitudini ce le contră ic ideile naționaliste conservative.

Intrucît tensiunile din România nu se micșorează în acest timp, vișul lor de a se reintoarce părăsește și ajung treptat la gîndul că nu vor mai veni în țară niciodată.

La cei în vîrstă, simptomul de „homesick” e foarte frecvent și astfel se creează între ei un sentiment de comunitate și suport mutual. Mulți stau ore întregi la telefon vorbind cu prietenii; vizitele sînt dificile din cauza transportului.

În România, bătrînii vor să moară în casa lor, înconjurati de copii, nepoți și prieteni și să aibă locul de veci într-un cimetiriu și întreg ritualul înmormîntării, îndeplinit. În America acestor bătrînii le este frică de camerole de moarte pline cu echipament medical fără gude și prietenii la capătul lor, fără luminări. Simptomul că vor muri departe de țară le este adînc stăruie starea de neliniște.

Închei mulțumîndu-le celor care prin sinceritatea lor m-au ajutat să descriu aceste lucruri.

MARCEL CRISTEA

DORIN TUDORAN

ADIO, GROBEIMEA VOASTRĂ!

(Urmare din numărul trecut)

Minciuna ca editorial

Scris, dragă Nicolae Breban, „ultima murdărie de circula, am aflat de curind, aici la Paris, pe socoteala mea: aceea că, după ce l-am incredintat prietenului meu René Coeckelberghs manuscrisul „Bunavestiri”, pentru „ad scoatē din țară și a-l publica, cu însum l-aș fi denunțat”.

Cum lași să se înțeleagă că eu as fi pus în circulație murdăria cu pricina, iată-mă nevoit să-ți răspund încă o dată.

Dragă Nicolae, anul era parcă 1978. Toamna. Ne aflam amândoi la Frankfurt, în timpul Tirgului de Carte. Mi-ai propus să mergem, în pavilionul unde expunea și editura lui René Coeckelberghs. La stand, nu era decât Gabriela Melinescu, destul de surprinsă să te vadă; și la fel de surprinsă — am simțit-o imediat — să mă vadă în compania ta. I-ai invitat pentru seara, la un restaurant excelent. Gabriela a ris amuzată și a spus: „De ce nu?”. Seara aceea a fost un coșmar. Ți-l reamintesc?

După câteva politețuri și fraze „de încălzire”, René Coeckelberghs în-a întrebat scurt: „Nicolae, cum ai putut face așa ceva?”. Gabriela ți-a pus și ea câteva întrebări foarte... directe, așa cum îi este firea. Un tir de o franchețe cutremurătoare. A fost pentru prima oară în viață când te-am văzut fără replică, incapabil să articulezi un răspuns coerent. Unul din puținele pe care le-ai îngăimât a fost ceva de felul: „Ei, René, ce sili tu... Tu nu ai primit niciodată o pereche de palme de la un ministru al Securității...”. Bla, bla, bla...

Consternat, un alt invitat al serii mi-a făcut semn să leșim o clipă. Am leșit... Dumneata înțelegi cu înțeleg și eu? Auzi ce aud și eu? Să fie oare posibil? Ce se întâmplă cu prietenul nostru Nicolae? De ce nu răspunde? Aproape plângând, am murmurat: „Se pare că nu are ce să răspundă...”.

Acum, la 12 ani de la acea întâmplare și la 2 ani de la moartea lui René, spul ceva de o simplă pagină dată. Securității, scrisă de mine, pe o singură față, în care... Bla, bla, bla...

Afirm cu un orgoliu cocosesc: „Am fost rugat cu insistență să scriu câteva rânduri în care să arăt că regret că am incredintat unui cetățean străin manuscrisul meu, „călcând” nu știu care din decretule fricoase ale totalitarismului în materie de cultură”!

Ușor să bravezi după alți ani, mai ales când oățele sparte le-au plătit altii.

Și apoi, dragă Nicolae, ce ți se reproșează de către cele două victime ale „curajului” tău nu asta era. Gabriela și René îți reproșau varianta pe care o prezentaseși autorităților... de resort. Și anume: rămânându-se în București și așteptând ca podopera pe care ai comis-o, René Coeckelberghs ți-ar fi cerut manuscrisul să-ți citească. Tu — ce-ai răspuns responsabil al țării tale, România — i-ai dăduseți, spunându-i însă, în mod lămpede, că trebuie să-ți restituie manuscrisul înainte de a pleca din țară. El, imperialist pus pe scandal, încreșese să-ți scoată din țară fără știința ta. Tu, cetățean *comme il faut*, te arătai revoltat de o asemenea atitudine pe care o condamnăi chiar în scris.

Sună altfel, dragă Nicolae, nu-i așa? Dacă mai adăugăm la asta și detaliul surdității, declaraseși, mai apoi, acelorași autorități (generalul colonel) că, de fapt, nu tu, ci Gabriela i-ai fi „pasat” lui René manuscrisul capodoperei tale, lucrurile stau cu totul altfel decât cum, cu „sfântă” indignare, te prezinti azi.

René îți pune și o altă întrebare, destul de simplă: știi că venise la București să încerce obținerea vizei pentru Gabriela, viză în calea căreia se aflau neînumăratele obstacole; și atunci, cum de poluseși să arunci vina pe ei? Mai ales pe eu, pe Gabriela? Cum de nu ți-a plăcut să ai fi putut, astfel, să distrugi și ultima samsă a prietenilor tăi de-a se bucura de un drept, de altfel sfânt, dreptul de a fi, în sfârșit, împreună? Cum de te-ai putut preta la așa ceva? Tăceai, bolboroseai, cite ceva — frânturi de explicații; dădeai din miini, dădeai foarte mult din miini, Nicolae. Și mai dădeai foarte mult de... gândit. Salvarea a adus-o apariția întriziată a altor doi invitați, scriitorii de limbă germană, despre care aveai să-mi spui, nu o dată, că erau oameni Securității puși să se țină din pătine în Germania. În invitații ca să vadă „băieții” cum tronează un domn asemenea habalerei. Ha! Ha! Ha!...

Peste noapte, îți amintesc?, ai venit în camera mea și m-ai întrebat: „Bătrine, nu pres noti să dormi, nu-i așa?” „Nu pres, Nicolae...”. „Nici eu...”. Hai să leșim pe-afară... „Pe-afară, alt coșmar. După câteva fraze de încercuire, mesajul s-a conturat — scurt și cuprinzător: „Dorin, din această seară prietenia noastră devine și mai sfântă. Seara aceasta ne loagă și mai mult...”.

A fost rindul meu să mă bibii o vreme. Numai în apele mele nu eram... Apoi ți-am răspuns, ca în tranșă: „Nicolae, prietenia noastră nu de asta avea nevoie spre a deveni și mai sfântă... Ce mă leagă de tine nu este în nici un caz ce am auzit în seara asta...”. „Bătrine, recunosc, a fost o timpenie că l-am invitat pe Gabriela și René... Niste idioti...”.

Acesta era tot regretul tău... Am știut amindoi (am simțit-o) că din acea seară prietenia noastră începuse să moară. Ce a urmat nu a fost decât o agonie. Drept e, străbătută de acel avertisment de care nu voisem să fim seama: „Dorin, eu pentru opera mea fac totul...”.

„Chiar totul, Nicolae?”, am continuat să mă întreb prostegie, luni, poate chiar ani. Drept e, astăzi te cred...

Asta este întâmplarea pe care am trăit-o. Asta am văzut și auzit. Te întreb, dramatic: „Cum, nu cumva l-am denunțat și pe Erwin Wickert?”.

Nu știu, dragă Nicolae. Este un lucru între tine și bunul Dumnezeu.

„Ovreașul ăsta, Noel Bernard...”

Unul din reproșurile constante pe care mi le făceați ținea de admirația pe care o aveam pentru Monica Lovinescu și Virgil Ierunca. Mi-ai reproșat „lipsa de măsură” când ai aflat că într-o sedință a Consiliului de conducere al Uniunii Scriitorilor, enervat de prostiile tovarășului Mili Dobrescu și de provocările citorva viitori membri ai „Grupului celor douăzeci și ceva...”, afirmasem: „N-am ce face, eu unul consider că Virgil Ierunca face mult mai mult bine culturii noastre decât tovarășul Eugen Barbu, chiar dacă scrie pentru Europa liberă...”.

Europa liberă era — și a rămas, probabil — pentru tine „ăia, care nu scot o vorbă despre cărțile mele”.

Pentru mine, Noel Bernard era un gazetar excepțional. Pentru tine, directorul serviciului românesc al Europei libere nu era nimic altceva decât „ovreașul ăsta, Noel Bernard, gazetară de mina a treia”. O vreme am crezut că la mijloc — ca de altă oară — nu era decât înșelul tău orgoliu. Nu era doar asta. Ci și altceva. Pentru că nu-l cruți pe Noel nici acum, iată-mă nevoit să-ți amintesc o altă întâmplare.

În toamna aceluiași 1978, ne aflam amândoi la München. Abia sesii în casa mamei și a fratelui tău, mi-ai spus că trebuie să-l suni pe... Noel Bernard. M-am arătat, firește, mirat. Tocmai tu să-l suni pe „ovreașul ăsta, Noel Bernard, gazetară de mina a treia”? Mi-ai spus să țiu serioz. M-ai întrebat ce are una cu egalită. Ai adăugat... și așa e supărat că de cite ori trec pe aici, nu-l sun. Se face foc dacă află că iar am fost în München și nu l-am sunat. Anul m-ai întrebat cu un aer de superioritate: „Se poate, bătrine? Un om ca tine să se leamă de-o întâlnire cu Noel Bernard?”.

Evident că nu de teamă era vorba, ci de consternare... Le-ai sunat — dintr-o altă cameră. Ne-am văzut. Fu cît exuberantă la devenea mai mare, pe stil de rezervăți (și extrem de politicoși) se arătau Ioana și Noel Bernard. Peste o vreme, l-am revăzut și primul lucru pe care mi l-a spus Noel a fost: „De ce a trebuit să-l rogi pe Breban să mă sune și să mă roage să te văd, când eu îl sunasem pe Monica și Virgil și-i rugasem să-ți transmită că as dori foarte mult să te întâlnesc?”.

Am rămas impictrit, deseri era timpul să mă fi obișnușit deja cu asemenea surprize în ceea ce te privește. Le-am spus cum au stat, de fapt, lucrurile. „Am bănuț...”, a hohotit Noel Bernard.

Apoi mi-a mărturisit că, în ceea ce-l privea, un telefon al tău numău o recomandare de luat în seamă nu era; dimpotrivă... Că n-avea cum să se „facă foc”, aflad că treceai prin München și nu-l căutai, alia vreme ci, cu bunul tău înainte — ca urmare a unei experiențe edificatoare — te rugase să nu-l mai cauți „decit dacă nu vei avea pe altcineva la care să apelezi spre a te ajuta...”. Multe altele, pe care nu are rost să le mai pomeneșc.

Bref, cu de atâtea ori, te folosești de numele meu spre a-ți deschide o ușă, lăsându-mă să înțeleg că, de fapt, nu-ți așa?, tu-mi deschideai o ușă. Ai fost — și vei rămâne, dragă Nicolae — prea orgolios să recunoști că, da, măcar din când în când, ai nevoie de numele bun al unui prieten mai tânăr; că, da, ție, Nicolae Breban, ți s-au trântit atâtea uși în nas — uneori pe nedrept, alteori pe drept! — încât a fost nevoie de alții să ți le redeschidă. Inclusiv pe cea la Marin Preda (despre care, cu o nerusinare enormă, scrii că era... prietenul tău?) editorial. Omul Marin Preda nu mai vroia să audă de tine în rup-tul capului...

Ce nu poți tu lerta este că cineva ți-a putut face cind-va un bine. Sau că a încercat să ți-l facă. Un asemenea om e un martor „periculos” pentru cariera ta. Asta nu-i puteai lerta lui Noel Bernard. Așa tu-i poți lerta lui Bujor, lui Dorin, altor ofera. Nu vei accepta niciodată că nu lui Paul Goma îi ofera o șansă, ci ție. Șansa de-a reintra într-un joc din care ieseși, dar după care tinjeai. Trebuia să joci, din nou, un rol... istoric. „Cazul

Goma” era o șansă. Cazul, da: Goma — nu, Goma nu a vrut să fie... șansa ta; pentru asta nu-l vei lerta nici o dată.

Și mai ales, ție nu ți poți lerta slăbiciunea de a fi avut și de a avea prieten. În vreme ce omul din tine plinge de singurătate, supra-omul care te înșelă că așa ți șterge lacrimile cu furie, punându-ți sub ochi coarșă-nole întunecate ale aceluși devastator: „Pentru opera mea fac totul!”.

Chiar totul, Nicolae?

„Dorin, nu face greșeala să...”

Nici pe mine n-ai cum să mă lerti: nici eu n-am acceptat să țiu... șansa ta. Regret. Știu ce mult ar fi însemnat pentru tine să rezolvi măcar „cazul Tudoran”, să ajuti la nezbucnirea carului cu pricina. Chiar ți-ai imaginat că e în puterea ta să dezamorsezi o bombă, și astfel... Mai întâi au fost exemplele: „Goma a fost un timpit, când nu a înțeles că...”. „Virgil e un timpit, când nu înțelege că...”. Au urmat sfaturile: „Dorin, nu te ridici împotriva lui Vodă; în țara asta, întotdeauna, oamenii nu fost cu Vodă...”. „Dorin, dă-i în mână pe fetia de la Paris. N-au făcut și nu vor face, niciodată, nimic pentru țară” etc.

Cind relațiile noastre deveniseră destul de reci, au intervenit și avertismentele. Mă rog, țandă, dar avertismentele. Dintre ele unul m-a pus pe gânduri: „Dorin, dacă vei continua în felul acesta, mă rog, e oțtinea ta. Dar eu, eu... cum să-ți spun, bătrine, eu miu iau mina de pe tine...”.

Mă gândesc la ei și azi, întrebându-mă: era doar un alt discurs al „elefantului megaloman”, sau chiar mina la proteoarea se va fi aflat, în vreme, deasupra mea? Și dacă va fi existat această mină, a cui era, de fapt? Căci, dragă Nicolae, tu nu puteai proteja pe nimeni din proprie inițiativă. În literatură, o furtună poate proteja o realitate. În viața de zi cu zi, omul o realitate poate proteja altă realitate. Și discuția în care ne-ai angajat pe atâtea dintre noi, îți repet, este despre realitatea vieților noastre și nu despre fiktivitatea cărților noastre.

În sfârșit, a sosit și amenințarea. Aflat la discreția organelor de represaliu, izolat în casă, aflam totuși, din timp în timp, enormitățile pe care le rosteai pe seama mea. Urmas (sau erau urmate de?) pas cu pas acțiunile lansate de Securitate despre situația mea, motivu ce o determinaseră etc. Colonișii odioșe, eforturi de bogatizare, crearea de piste false. Nu lipsa nimic.

Mi s-a părut prost mult. Te-am sunat și ți-am spus că as vrea să stăm de vorbă. Desi nu mai vorbeșerăm de mai bine de un an, te-ai arătat foarte bucurat că te-am sunat. Peste o oră eram la line. La o cecșă de ceai, ți-am reproșat cele auzite. Te-ai întunecat. Ai notat, așa, într-o doară. Ai încercat, ca pe vremuri, câteva discursuri: despre prietenie, despre țară, despre... Vodă, despre responsabilitate, despre rolul nostru etc. Mi-ai reamintit că mă preveniseși de cum ar putea evolua lucrurile în cazul în care nu renunțam la poziția mea. Desi nu mă-ai spus-o, trebuia să înțeleg că m-avusesi încolțit și-ți buseși de pe mine mina de care-mi pomeniseși cindva. Dar, adăugai, prietenia noastră nu trebuie să se ducă de rind, fusese un lucru prea important pentru noi doi, să țarțăm să...

Ți-am răspuns că prietenia noastră se dusesse deja de ripă. Mai întrebai cind ne mai vedem. Ți-am spus că nu ne vom mai vedea. M-ai condus la lift. Încercat să-ți reții iritarea. Ți-am spus la revedere. Însă de a lăchide ușa liftului, ai scos miinile din buzunarele hainei tale de casă și te-ai recemat în ele, propunându-te în cadrul ușii. Cu o voce de neuitat, linșată, neagresivă în ton, dar prevenitoare de rău în linstea ei mi-ai spus: „Dorin, cum vrei. Înti pare foarte rău că refuzi, încă o dată, mina pe care ți-o întind. Tine minte însă un lucru: nu intri în luptă împotriva mea, alături de Goma. Vă distruge...”.

Au fost ultimele cuvinte pe care le-am auzit de la tine. Recunosc, din cind în cind ai încercat să te ții de cuvint. Mi-e teamă însă că — nu pentru singura oară în viață — ți-ai supraapreciat puterile. Ca să nu mai spun că în luptă împotriva ta nu m-am angajat; nici alături de Goma, nici alături de alții. Te vei simți jignit poate: nu mi-a cerut-o nimeni; nimeni din cei pe care-i cunoșc nu s-a arătat interesat de așa ceva. O explicație ar fi, probabil, și aceea că esti tu însuși angajat într-un război pe viață și pe moarte (mortală) împotriva-ți, încet nimeni nu te-ar putea lora mai mult decât o faci de unul singur.

„Legenda” despre care tot vorbești că ți-ar însoți viața nu are alți autori decât pe tine însuși. Ești singurul care o țesti, vorbești despre ea și reușești — deseori — să vinzi lei și colo.

Declari că nu accepti să aparții unei mari” culturi. Frumos. Problema ar fi care din culturile mari s-a repezit să te revendice. Se pare că, deocamdată, pot trăi liniștite fără tine. Că e drept ori nu, asta e altceva. Asta e situația. Cît privește cultura română, te însuși dacă ți imaginezi că va deveni o cultură majoră doar prin... „Legenda” Nicolae Breban. În afară de literatură, artă plastică, muzică, filozofie de primă mână, ar mai fi nevoie și de ceva caracter/caractere. Nu sicut primul care (care-ți) aminteste această realitate.

Gîndindu-mă uneori la toate acestea — căci mă gândesc — miu zic că mi-ar fi plăcut să spun despre tine, vorba cîntecului „He’s a walking contradiction / Partly true and partly fiction”.

Parcă nu pot, totuși. Pentru mine nu mai ești de mult o persoană controversabilă.

(Continuare în numărul viitor)

FRAGILA NOASTRĂ CINEMATOGRAFIE

Spre deosebire de teatru și de literatură, critica în cinematografia românească, e o realitate mult mai complicată și de mai lungă durată. E vorba nu numai de un "moment prost", dar și de un destin. Mari cinești — de la un René Clair până la un Kubrick sau un Antonioni — au deplins, în timp, condiția înrădită a celui de-a șaptesa zecime, dependentă și totuși de forța de comandă care e banul. Filmul e o artă, cinematograful o industrie. Ca și când nu i-ar fi fost suficient acest handicap congenital, filmul românesc, imbatrinit într-o perpetuă imaturitate — cel câțiva rezizori ad-vărați și cele câteva titluri "convertibile" se pot număra pe degete —, trebuie să facă față, acum, istoriei tranziției fiziciale care a subzistit cinematograful mult mai viguroasă decât a noastră cum ar fi cea poloneză.

După atîta ani de cinematografia "slăbiciunată" și transformată în instrument de propagandă, după atîta ani de criterii absurde și de cenzură de fier — care au făcut imposibilă cristalizarea unei școli naționale în filmul românesc —, ar fi fost de așteptat ca, după e'liberare, să se producă, în afirmită ceva în acest sens. Nu s-a produs. Desi au trecut, azi-mine, doi ani, imediat după decembrie '89, Fellini compara momentul cinematografului românesc cu momentul filmului italian în pragul neoracismului. Int-adevăr, ar fi fost de așteptat ca după ani de mistifi-care și de divagare, filmul românesc să își revină, să se poartă să recupereze, în forță adevărul. Adevărul unei istorii falsificate. Adevărul unui prezent falsificat, și el, cu abilitate, tocmai de profesioniști și de beneficiari ai falsificării istoriei. Ar fi fost de așteptat ca filmul românesc să-și exercite — cu orgoliul sărăciei și sincerității sale — cel puțin o calitate elementară: calitatea de martor. Din păcate, evenimentele care au marcat istoria acestei țări au trecut fără ca ele să impresioneze vreun metru de peliculă. Sau, dacă au făcut-o au făcut-o degeaba. Din mîile de metri filmati „la revoluție” — și abandonati, probabil, în Buftea — ni-meni nu s-a învrednicit, sau nu s-a ha-zardat să facă vreun film.

Atunci cînd Casa de Filme a Ministeru-lui Culturii (condusă de Lucian Pintilie) și trei cinești (Stere Gulea, Vivi Dră-gan Vasile, Sorin Hieșiu) au îndrăznit să se arunce de un punct al actualității care încă nu doare — faptul a s'îrșit un oo-top de proteste parlamentare și presiden-țiale, Unui din „argumentele” vehiculate atunci în fața națiunii fiind „De ce s-au alocat bani pentru un asemenea film?”... chiar dacă Piața Universității e un film nepondereci de montaj, deci, prin com-parație, necesitar, și chiar dacă el s-a dovedit un succes de public, deci și de casă. Cînd apare, în schimb, un film po-

litist cu totul aberant, *Vînătoare de li-lici*, chiorurile „despre evenimentele din dec. '89”, produs de Casa de Filme a lui Sergiu Nicolaescu — nu se mai scandalizează nici un tribun. Adevărul scandalizează, kitch-ul nu. Rebuturile, în cine-matografie, desi au costat multe milioa-ne, au o viață liniștită. Principali să nu supere pe nimic. Asa cum era de așteptat, „revoluția” nu le-a rezolvat rezizorilor noștri nici deficitul de talent, nici deficitul de onestitate. Asa se face că, în loc să înceapă să descopere adevă-rul unui timp, ultimele noastre premiere n-au reușit să descopere decât limbajul fără perdea și „pielea zoală”. În cheie, evident, vulgară (vezi — dar mai bine nu vezi! — *Flăcăul cu o singură bretea și Harababura*). Cu câteva excepții, cineas-tii noștri s-au ocupat cu lupta pentru fo-tolii, cu poliția și polițistii, cu finan-te, cu turismul, cu orice, numai cu fil-mul propriu-zis — nu.

Care sînt premisele importante ale acestei etape? În primul rînd două tit-luri, de care, din mai multe motive, nici o istorie a filmului românesc nu va pu-tea face abstracție. De ce trag *clonetele*, *Mitică 7*, de Lucian Pintilie, realizat și interzis acum zece ani) filmul unei lumi condamnate la o eternă durată. Și *A unsprezecea poruncă*, de Mircea Daneliu (realizat după un scenariu de scrieri) na-rabola unei lumi condamnate la nou-tinta de a-și asuma libertatea. Două „spectacole” ale degradării umanului. Amîndouă filmele au fost primite contro-versat de critică, și n-ar fi nimic rău în asta, doar că — ciudat — împotrivirea cea mai violentă a venit tocmai din direcția din care ne obișnuisem, de-a lungul an-lor, umînă, să fim bombardati cu cronici uleioase la toate stunditățile, cu osanale la toate filmele omagiale și cu neabătute avalanșe de citate din ilustra gîndire teoretică a...

Ur, titlu notabil, și un posibil can de serie: *Undeva, în Est*, de Nicolae Mărgineanu, după romanul lui Buzura, *Fetele tăcerii*. În stil realist tradițional, un film al recuperării adevărului — adevărul despre „procesul de cooperativizare” tunul dintre cele mai voluminoase, mai festi-viste și mai mincinoase canțole din cine-matografia noastră socialistă).

Singurul film (de ficțiune) de actuali-tate produs în acești doi ani a înmormun-tat, nu întimplător, titlul cărții lui Florin Iaru: *Innebunesc și-mi pare rău*, de Jon Gostin. Un film exasperat și tîndru, al lumii ca alienare și al culturii ca ali-nare. Un debut rezizoral de calitate, boi-cotat, din păcate, chiar de „colectivul directorial” al casei producătoare (Sergiu Nicolaescu, Iulian Mihu, Serban Mari-nescu) și difuzat cit se poate de prost.

Dacă tot am atins zora nevrăznică a Difuzării, să amintim și publicitatea ina-bilă și ineficientă făcută filmelor prin mass-media: să amintim și repertoriul „depolitizat” și americanizat peste mă-sură; să reținem, încă o dată, absența unei comisii naționale pentru repertoriu și pentru „protecția consumatorului”; și să nu uităm niciind principiul de bază al difuzării: bilete din ce în ce mai scumpe în săli din ce în ce mai inconfor-tabile. Dar difuzarea nu e singurul lu-cru care lasă de dorit în Cinematografia română liberă — adică rîndă de Ministe-rul Culturii, adică devenită fieful unor rezizori ca Pila și Nicolaescu, merou în frunte la împărțirea bucatelor (și chiar și la resturi) pe referim la subvenția su-vernamentală pentru așa-zecile filme de interes național). Dacă în epoca Ceau-sescu cinematografia era monopol de par-tid, în epoca „Jos Blăscu” ea a devenit monopolul unor persoane din cinemato-grafie, care au puteri discreționare (asta va să zică „Regie Autoromă”!) și care, în fine, nu se mai tem de nimic (or, se știe, există oameni care nu pot fi corecți decît de frică).

...Asa că, și în cinematografie, schim-bări de fată, abuzuri, corupție, sără-bări de fată, abuzuri, corupție, sără-

cie, mizerie, dezorientare, incompetență, placiditate, isterie, lipsă de luciditate, hăos, confuzia valorilor, într-un cuvînt — cineștrălia. Prega mult n-o să mai du-reze, pentru că cinematografia înteleasă ca un coloz de stat este, oricum, sortită falimentului.

Cît despre „inițiativa particulară” în materie de cinema, au apărut, deocam-dată, la noi, doar două filme, foarte ade-vente în privința modului diferit de a-și privi propria investiție. De o parte: *Se-bolanii roși* — filmul de consum, exhi-bindu-și fără complexe amatorismul, oc-cilind cu vioiciune între artă și bordel, gata de orice numai ca să inhale cit mai mulți spectatori (și chiar reușind să o facă). De cealaltă parte: *Unde la soare e frig* — filmul obedat de condiția lui primordială, de artă a imaginii, filmul adîncit în proria lui simplitate înfrun-dată, filmul retras într-un atelier de crea-ție, fără gîndul la marea publică... Și nici la outini fericiți care, văzîndu-l, vor crede că, totuși — oricît de rece ar fi soarele — atîta timp cît un asemenea a-telier mai poate să existe, ziua de mîine a filmului românesc nu e încă pierdută.

EUGENIA VOD*

Vă recomandăm: *Unde la soare e frig*. O producție Filmex-România. Fil-mul de debut al lui Bogdan Dumitrescu, n. în 1962 la București, absolut al Institutului de cinematografie din Roma. Film selecționat la cîteva festivaluri internaționale (San Sebastian, Varșovia, La Baule). „Primul film românesc distribuit în Franța” (în rețeaua de distribuție eurentă), care s-a bucurat și de o bună primire (o cronică favorabilă în *Le Monde* nu e puțin lucru!). Filmul e distribuit la București cu parcimonie (doar două zile la Scala, și o săptămîna la Studio, dar numai cite o proiectie pe zi). O poveste în alb-negru, o „scurtă inițiere” a două singurătăți pe o plajă de la marginea lumii. În fotografie, interpreta Oana Polnea.

TEATRUL ȘI SOCIETATEA EXPERIMENT LA „ODEON”

În geografia culturală a României, alături de Teatrul Național și de Teatrul Bulandă, a mai apărut un punct de reper: Teatrul Odeon. Și din ce critică teatrală vor fi în consens cu privire la asta: ea sa toponomăstic, trebuie spus că recentul spectacol al lui Alexander Haus-vaier „...au pus cătuse florilor” de Fernando Arrabal este poate prima repre-zențatie care ridică problema „orizontu-lui de așteptare”. Cu toate că Liviu Ciulei și Andrei Serban sînt, cel puțin deocîmdată, cu o clasă deasupra mai tîndru, lui Hausvaier, este interesant că spec-tacolele lor nu au pus în discuție schim-barea paradigmei de recepție a pu-blicului. Spectacolul „...au pus cătuse flo-riilor” nu face apel, doar la gustul es-tetic, pe care publicul nostru l-a dovedit, el fiind (ir mod relativ, desigur) la înălțimea reprezentărilor ce l s-au pro-pus până acum — ci la un orizont de așteptare mult mai larg, care implică în primul rînd nivelul întelegerii politice și morale, iar Alexander Hausvaier face parte dintre creatorii care mizează în primul rînd pe socotirea morală și violen-tarea politică a spectatorului. Asa făceau și „pocetii b'esiemați” cu a lor lozîncă *Four epater les bourgeois*, numai că bur-ghezi nu mai există în momentul de față pe niciieri. Există în Occident și în alte oaze de relativă stabilitate, acea middle-class ce trebuie socotită și violentată pen-tru ce măcar să-și închipească sau să re-

fecteze asupra ororilor universului con-centraționar al războiului, al revoluțiilor etc. Iar mijloacele artistice folosite „a-ooo” de atîta vreme nici nu-i mai so-chează pe blazatul receptor. Ele sochează însă la noi. Ceea ce n-ar fi tocmai rău, numai că socul este resimțit mai mult în raport cu mijloacele tehnice și artis-tice folosite și nu față de mesajul trans-mis prin ele.

Aparenta inaccesibilitate a produselor de consum ale industriei pornografice ci-nematografice și de presă din rezimul comunist a direcționat în momentul de față publicul autohton spre o constantă defuzare receptivă. Avem de-acum un public format pentru a consuma aseme-nea produse. Acești public însă nu este pregătit să facă trecerea spre recepția actualui creator care face de pildă, din trupul gol doar un mijloc de expresie. Mai mult, publicul nu este pregătit să suporte trecerea de la limbajul trivial și semitolerant al realității cotidiene la funcționarea aceluși limbaj în suport al semnificațiilor (estetice, politice, etice). Iar forța de soc a spectacolului este în primul rînd verbală, textuală. Iar Arrabal fiind cu mult mai socant decît ceea ce se întîmplă pe scenă (de aceea tălmăcirea Irinei Călin și a poetului Cristian Po-pescu trebuie considerate drept un suport solid în reușita spectacolului). Dar ceea ce este mai grav pentru publicul nostru, pentru societatea în care trăim, este că

ea nu a avut încă niciodată ocazia să se supună exercițiilor nici uneia dintre re-nerațiile psihanalitice sau postpsihanalitice. De aceea, ea nu are încă țîria să-și vadă ogîndite pe scenă propriile obsesii sau complexe psihice. Ea este chiar mai pu-țin pregătită pentru introspecție, psiholo-gie abisală și asumarea catartică a li-bidoului decît pentru revoluție, politică. Cît de pregătită este ea pentru revoluția politică s-a văzut în alegerile de la 30 mai 1990. Dacă premiul de la Odeon s-ar fi transmis în direct pe postul național de televiziune, probabil că cel de la I.M.G.B. ar fi fost din nou „ordine”. Sau am fi asistat la cea de-a cincea venire a mi-nerilor, împotriva Sodomei și Gomorzei. Lipsa acestora de pregătire s-a văzut chiar înainte de spectacol, cînd directorul Teatrului Odeon, Alexandru Dabija, îm-preună cu Alexander Hausvaier, a con-vocat o conferință de presă în legătură cu un plic ce conținea două pasaje dactilografiate din articolul 30 al Viitoareii Constituții, cel în care se prevede inter-zicerea prin lege (orîndre altele) a „ma-nifestărilor obscene contrare bunelor mo-ravuri”. Plicul i l-ar fi adresat lui Florin Zamfirescu colega sa de teatru, Agatha Nicolau, deputată în Parlament, din par-tea grupului P.S.N., iar zvonurile care i-au îngrozit pe realizatori erau că la Comisia culturală a Parlamentului s-ar fi pregătit un dosar de interzicere a spec-tacolului, precum și alte măsuri ce adu-ceau aminte de cenzura ascunsă sub fardul gros al moralității și legalității! Neorezî-tii au fost și spectatorii care au plecat din sală în timpul spectacolului sau chiar ofi-cialii „comentînd defavorabil” două spec-tacol. Neorezîții au fost și oamenii din teatru sau zisterii care le studiau ofi-cialilor fiecare gest sau mișcare ce putea indica dezscordul sau iritarea.

Într-un anumit sens, nici chiar actorii n-au fost pregătiți pentru o asemenea reprezentare. Acoloata relese sînt din li-

sa de firese a jocului lor, din ecuațiile inabil disimulate, cit și din declarațiile lui Hausvaier din caletul program. El n-au fost nici măcar fizic pregătiți. În raport cu teoria și practica body-building sau body-sculpture, corențele estetice și dinamice frizau uneii ridicoluji. Dacă s-ar fi deplasat să dea „probe” pe Broad-way, puțini dintre actorii (altminteri eu-rajosi) ai Odeonului ar fi făcut față la criteriile fizico-estetice.

Ideologic vorbind, mesia lui Arrabal este „de stînga”. Desi de înteles, efortu-rile traducătoare de a „depolitiza” textul echivalează cu o cenzură. Avem însă nevoie să vedem pe scenă și deti-nuți comunisti sau de stînga, pentru a înțelegem o dată pentru todeauna că între dreapta și stînga nu există ierarhie și că totalitarismul este o realitate politică transcendentă culorii ideologice. Din punctele de vedere ale repressiunii violentei și suprimării libertăților și drepturilor individului, minorităților și majorității, bolșevismul și nazismul, comunismul și fascismul sînt esale. „...au pus cătuse florilor” este o meditație asupra repressiunii, un violent manifest politic a că-rui profunzime și universalitate nu o putem înțelegem dacă renunțăm la parti-cularitatea mesajului.

Fără îndoială că spectacolul lui Ale-xander Hausvaier este un eveniment ar-tistic de referință, un eveniment pe care îl așteptăm de mult. Din d'ocultate pe care le va provoca, spectacolul va con-tribui la maturizarea teatrului românesc și a publicului său. Cu condiția să nu fie interzis. Desi are încă outine personal-i-tăți comparabile cu cele de la National sau Bulandra și-am reținut pe Florin Zamfirescu și Dragoș Pădăru) teatrul Odeon are o trupă de excepție. O trupă care își așteaptă rezizori pe măsură. O măsură pe care i-a dat-o Alexander Haus-vaier.

DAN PAVEL

RICHARD WAGNER

TIMP POSTSOCIALIST

TIMP POSTSOCIALIST este primul capitol din cartea

Janus est-european (Der osteuropäische Janus)

a lui Richard Wagner care va apărea la Editura Rotbuch din Berlin

Coexistența pașnică — răspunderea față de omenire
luase locul răspunderii față de oameni

A existat un timp cînd o stație blîndă prin Europa. Tot ceea ce se petrece astăzi ne aduce aminte de acele vremuri: au trecut, dar sînt mai actuale cît niciodată. Nu vreau să ne mai amintim acele vremuri ale fricii, dar sîntem alinați de ele cu toții. Înainte să încep să vorbesc despre ele, fiecare a și trecut ceva sub tăcere și există tot atîtea păreri — cîte fărîdeleși s-au comis atunci. Ca să știu ce s-a petrecut cu adevărat, ar fi de-ajuns să ne uităm la noi înșine. Dar privirile noastre sînt tot atît de trecătoare ca viața pe care socotim că o trăim. N-avem timp, am intrat într-un soi de accelerație, dăm din cap nodurilor, și înorgem mai departe. Dar vremurile nu ne lasă, trebuie să medităm din mers (pentru cei mai mulți este prea complicat să o facă), evenimentele bat la ușă și cer cuvinte.

Sfîrșitul Europei nu afectează Estul Europei, el pune pe loc întreaga lume. Chiar în momentul cînd inteligenții occidentali considerau că au ajuns la sfîrșitul istoriei, s-a rupt zăgaza care făcuse posibilă lumea lor de jucărie. Liniile de demarcație nu defineau numai Răsăritul, ci și Apusul. La sfîrșitul mileniului s-a înălțat echilibrul artificial al lumii, de care s-a făcut răspunzător secolul XX. Stăm pe un teren nesigur, care înainte de orice ne cere să fim mobili: o mobilitate pentru care nici unul dintre noi nu era pregătit. Pînă de curînd, secolul părea să sfîrșească în incrementalitate. Te puteai lăsa copleșit de o rezonanță neagră, puteai, cu ipocrizie, să astepți ca sistemul să se descompună de la sine, puteai să sărbătorești ca pe o victorie a omenirii o oarecare eliminare a crimei. Atitudinea presupunea o recunoaștere a statu quo-ului, statu quo-ul echilibrului atomic, care interzicea orice gînd radical. Răspunderea față de omenire luase locul răspunderii față de oameni. Vremurile azi-zisi coexistențe pașnice au însemnat teama continuă pentru răsăriteni, indiferență pentru apuseni. Înălțînd de o parte și de alta edificiul securității mondiale, politicienii coexistenței pașnice făceau în mod implicit ca împărțirea lumii să devină veșnică. Mulți dintre acești politicieni, nostalgici astăzi, se implicaseră în coexistența pașnică de parcă ar fi fost vorba de o coordonare pașnică. Vremea lor a trecut, așa cum s-a terminat și vremea partenerilor lor de discuție.

Această epocă a coexistenței pașnice a fost, de fapt, o epocă plicticoasă, de așteptare. Cei din Răsărit nu mai așteptau de mult nimic. Doreau să scape, dar nu știu cum — și nici nu sperau cu adevărat într-un eveniment

hotărîtor. Acțiune mereu amînată, o nemărturisită Fata Morgana, un eveniment care devenea tot mai neclar prin amînare, cîștigînd în schimb în certitudine. Evenimentele anului 1989 au răsturnat lumea întreagă. Au luat pe nepregătite și i-au depășit chiar și pe protagoniștii lor. Timpul rămas alît de multă vreme de loc s-a transformat dintr-o dată. Cei din Răsărit au ajuns în afîrșit chiar în fruntea lucrurilor, ca apoi să-și piardă din nou importanța, ba chiar să devină reacționari. Mișcarea de opoziție redogăsită s-a transformat într-o ultimă apărătoare a statusului est-german. Comuniștii reformiști din Cehoslovacia lui 1968, după ce au hibernat în Carta 77, s-au trezit pe neașteptate la putere, puși însă în fața necesității de a renunța, ba chiar de a lupta împotriva propriului lor program. În multe locuri, au sărit peste etape. N-a mai fost timp. Aspirația de o viață a oamenilor s-a transformat peste noapte într-un deseu impracticabil. Un întreg edificiu de idei — operă de o viață — a trebuit înlăturat printr-un altul, în câteva clipe. Național-comunismul moderat liescu, venit la putere în România în decembrie 1989, s-a trezit pus deodată în situația de a întemeia un sistem pluripartit și o economie de piață. Din cauză că nu vrea să renunțe la putere, iar opoziții nu sînt în măsură să i-o smulgă, el îndeplinește bucată cu bucată — scriind din dirii alinice și împotriva propriei voințe — programul adversarilor săi. Deocamdată, o dirpăceală, timp pierdut pentru români.

În 1989 a început o accelerație nemilîasă a vremurilor tinute în loc de comuniști. Este o epocă de contradicție. A început alina acum doi ani, așa că nu însemnă mai nimic într-o viață de om: dar a adus schimbări mai mari decît se petrec într-o viață. Accelerația dă oamenilor o nesiguranță extremă. Obșnuințele vieții au un efect liniștitor, chiar și atunci cînd sînt impuse. Pentru cei din Est a dispărut acum orice siguranță. Cu alte cuvinte: odată cu constrîngerea, siguranța dispăre și ea. Viața se răzvrătește în mijlocul haosului. Dezorientarea politică se transformă într-una existențială. Sub comuniști, individul găsea pentru aproape orice nemulțumire o explicație suficientă în plan politic, adică în sfîrșirea comunistă și cum el este dezorientat. Vezi, așa e viața, îl zice cîștigînd din cap atotștiutorul din Vest, de parcă ar vrea să spună că nu sînt comuniștii singurii vinovați. Avem de-a face cu o variantă a kalei: nici în Occident nu tol cu zboară se mîntură — dar exact așa era zicala

pe care comuniștii o suneau omului din Est — încît o asemenea rezonanță în amintire nu e de natură să-l încinte.

O posibilitate ideală a supraviețuirii în Răsărit a fost credința în opusul a ceea ce spunea comuniștii. Era o gîndire care nu se baza pe informație, ci pe cea de la promisiunea minciunii comuniste. Dar minciuna comunistă nu era într-un totuși opusul adevărului. Minciuna comunistă era, stricto sensu, un adevăr transformat: tot ceea ce afirmau comuniștii conținea, ca să zicem așa, puțin adevăr, un adevăr distorsionat. În anii șaptezeci, în-Bamni, am auzit pe cineva susținînd că filmele americane erili, ce erau special produse pentru piața de Est, la comanda comuniștilor. Gîndirea prin antiteză era pur și simplu un mijloc de supraviețuire, iar cei implicați joacă în mare măsură rolul broștelor lui Aristofan. În momentul confruntării cu realitatea, egofodajul se prăbușește. Cu toate acestea el se dovedește în continuare o piedică în călătoria dorinței de cunoaștere a omului din Est. Dispariția comunismului rezolvă problema Europei răsăritene tot atît de puțin cît a făcut-o instalarea lui în zonă, acum patruzeci și cinci de ani.

Dacă 1989 a fost anul marilor sentimente, anul 1990 a reprezentat anul trezirii, iar anul 1991 cel al decamăgării. Prăbușirea comunismului a adus cu sine apariția speranței într-o îmbunătățire rapidă a condițiilor de viață. Extrema simplificare a dezbaterii sociologice sub comuniști, iconizarea ideologică a făcut cu majoritatea oamenilor să nu fie în stare să înțeleagă nici în perioada postcomunismului complexitatea unei societăți moderne și nici pe departe să reacționeze independent, atunci cînd își dă seama de complexitatea situației. Priviți din acest punct de vedere, munca de educație a comuniștilor a fost o adevărată cutură de îndobitocire cu efecte pe termen lung. Nu a fost o simplă formă de tutelare: comunismul a degradat vremurile.

Lăsat în libertate, cel care a fost supus tutelării își înțelege libertatea nu ca pe o promisiune a inițiativei sale, ci ca pe un spațiu al unei fatale nesigurante existențiale. Individul vede cum are dificultăți în momentul eliberării; el a înțeles libertatea, în primul rînd, ca pe o libertate de opinie și de călătorie. Inclinația către inițiativă profesională, către sistemul patronal a fost și rămîne redusă. Avînd în vedere situația în care se află existența sa, libertatea omului scîpat din strînsura „statului tutelar” (Rolf Heineich) se desfășoară într-un fel de joc de puzzle, din care lipsesc mereu unele părți, pe care el nu știe cum să le găsească. Atunci nu va mai vedea decît situația tot mai complicată a existenței sale. Cuvîntul „libertate” se va apropia de ideea „oalei cu supă”.

Piața neagră legalizată devine sediul al acestei libertăți — și ea este astfel din nou anulată. Ne aflăm iarăși în situația de a constata de la cea dintîi privire numai libertatea națiunii, nu și pe aceea a individului. Lupta pentru libertatea individului trebuie să continue și după sfîrșitul comunismului.

Vremurile sub comuniști nu mai erau de mult vremuri în adevăratul înțeles al cuvîntului. Paradoxal, cu cît a durat mai mult comunismul, cu atît s-a înțeles mai bine că vremea sa nu este cea reală, aceasta în primul rînd de către generațiile tinere, care născuau într-o măsură tot mai mare spre obiecte aflate la distanță: lucruri din cele mai diverse, de la hamburgeri la Marlona, de la jeans la New Age. Comunismul rămăsese spațiul sufletelor moarte, un fel de anti-Disneyland, incapabil să înțeleagă vremea din născuțele nou apărute. Astfel au devenit tinerii apoliticii adversari ai comunismului. Oamenii se găseau de multă vreme într-un boicot, făcînd împotrivă vremii lor. Comuniștii să-și vadă singuri de statură lor, se spunea încă de la sfîrșitul anilor șaptezeci în Polonia.

Traducere: IOANA IERONIM

(Va urma)

FUNDAȚIA SOROS PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ Împreună cu: OXFORD UNIVERSITY ȘI BRITISH FOREIGN AND COMMONWEALTH OFFICE

Oferă burse de studiu în domeniul științelor sociale, politice, umanistice sau științe naturale pentru anul universitar 1992/1993 candidaților calificați din Estul Europei. Bursele acoperă toate cheltuielile și se pretează pentru cei care au absolvit facultatea în anii 1991, 1990, 1989 (sau 1988 dacă nu și-au satisfăcut stagiul militar) și care pregătesc studii postuniversitare și/sau predau în cadrul Academiei Române.

Subiectele de studiu sau de cercetare trebuie să corespundă cu cele studiate și cercetate la Universitatea din Oxford.

Bursele sînt oferite pe bază de concurs deschis.

Dosarul de selecție trebuie să cuprindă:

- 1) Formularele de înscriere corect și atent completate, în două exemplare (originalul și o copie).
- 2) Copii după diploma universitară și foaia matricolă, traduse în limba engleză și legalizate de către decan sau altă autoritate universitară. Dacă este posibil, foaia matricolă trebuie să includă mediile anuale și cea generală.
- 3) Un rezumat al lucrării de diplomă (de aproximativ 200 de cuvinte). Lucrarea de diplomă trebuie să fi fost notată cu minimum 9,00.
- 4) Două scrisori de recomandare (confidențiale) de la profesorii sau asistenții care au îndrumat sau examinat lucrarea de diplomă a candidatului. Pentru aceste scrisori de recomandare se vor utiliza formularele „confidential evaluation form”, incluse în formularele de înscriere enunțate la punctul 1.
- 5) Un certificat de atestare a cunoștințelor de limba engleză. Aceste cunoștințe vor fi ulterior verificate printr-un test special (IELTS sau TOEFL) înainte de martie 1992.
- 6) Un curriculum vitae menționînd studii speciale, premii sau cursuri cîștigate, publicații.

7) Un „statement of purpose” de 200/300 de cuvinte explicînd motivarea dorinței de a studia la Universitatea din Oxford, incluzînd și o scurtă descriere a cercărilor deja efectuate (dacă este cazul) sau domeniul în care dorește să se specializeze candidatul/candidata.

8) Două fotografii tip pașaport anexate fiecăruia exemplar al formularelor de înscriere.

După preselectie, candidații aleși vor fi anunțați telefonic pentru susținerea unui interviu desfășurat în București în perioada 15 martie — 15 aprilie 1992 cu participarea reprezentanților Universității din Oxford.

Candidații selecționați în final vor fi înștiințați printr-o scrisoare trimisă direct de la Universitatea din Oxford.

Conform cu Statutul Fundației, candidații care au beneficiat deja de studii sau specializări în străinătate finanțate de Fundația Soros din România nu pot fi incluși în selecție.

* Dosarele incomplete nu vor fi luate în considerație.
* Candidații sînt rugați să specifice pe plic numele programului: „Oxford University”.

* Data limită de primire a dosarelor este 10 ianuarie 1992.

Coordonator de program: Anca Harasim, Director Regional.

Candidații sînt rugați să solicite formulare de înscriere sau alte informații la oricare dintre Fundațiile Soros din țară:

* BUCUREȘTI: Calea Victoriei 133, CP 22-196, cod poștal 71102 telefon/fax: 50.63.25 sau 59.74.27, luni-joi: 14-17

* TIMIȘOARA: Piața Operei 2, et. 3, cod poștal 1900 telefon/fax: 961/36194

* IAȘI: Bulevardul Copou 19, CP 1356, oficiul poștal 6, telefon: 981/47241, fax: 981/47100

* CLUJ: Str. Galaxiei 2, cod poștal 3400 telefon/fax: 951/17110